

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Příbuzenství potomků lesbických párů

Veronika Jáňová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program sociologie

Studijní obor sociologie

Diplomová práce

Příbuzenství potomků lesbických párů

Veronika Jáňová

Vedoucí práce:

Mgr. Martin Švantner, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Martinu Švantnerovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce a PhDr. Tomáši Kobesovi, Ph.D. za ochotu a čas věnovaný konzultacím této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem ženám, které se zúčastnily mého výzkumu, přestože téma bylo velice osobní.

OBSAH

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST	3
1 Rodina	3
1.1 Mezikulturní srovnání	5
1.2 Typy rodiny	6
2 Rodičovství	8
2.1 Vymezení mateřství a otcovství v ČR	9
3 Lesbické rodiny	11
4 Reprodukční strategie	13
4.1 Anonymní dárce – klinika	13
4.1.1 Možnosti početí na klinice	14
4.2 Anonymní dárce – internet	15
4.2.1 Možnosti početí mimo kliniku	16
5 Rodinné modely	17
5.1 Přítomnost otce/dárce	18
5.2 Lesbické mateřství a mateřská identita.....	19
METODOLOGIE	21
VLASTNÍ VÝZKUM	23
6 Příběh I. Karolína (34) a Veronika (40)	23
7 Příběh II. Tamara (24) a Šárka (30)	28
8 Příběh III. Kateřina (29) a Simona (27)	31
9 Příběh IV. Monika (35) a Lucie (32)	33

10 Příběh V. Denisa (37) a Aneta (37).....	35
11 Příběh VI. Karin (29) a Klára (32).....	40
12 Příběh VII. Kamila (34) a Justýna (32).....	44
13 Příběh VIII. Helena (32) a Barbora (35).....	46
14 Příběh IX. Michaela (34) a Linda (40)	48
15 Příběh X. Magdaléna (33) a Silvie (28)	50
16 Příběh XI. Markéta (37) a Hana (35).....	54
17 Příběh XII. Veronika (31) a Lucie (35)	56
18 Příběh XIII. Viktorie (25).....	59
ZÁVĚR A DISKUSE.....	61
LITERATURA	67
RESUMÉ.....	71
PŘÍLOHY	72

ÚVOD

V životě každého z nás hraje významnou roli rodina, každý z nás z nějaké rodiny pochází nebo má minimálně představu o tom, jak by rodina měla či neměla vypadat. O rodině se předpokládá, že je základní stavební jednotkou společnosti, zejména v souvislosti s reprodukcí člověka. Mezi členy rodiny vznikají příbuzenské vztahy podle pravidel dané společností. Klasická antropologie vymezuje příbuzenství na základě krve a práva ve významu uzavření manželství. Zkoumá vztahy mezi osobami a jejich vztahy vycházející ze společného rodového původu a biologické reprodukce člověka. Od příbuzenského systému se dále odvíjí sociální vztahy a principy sociální organizace. Nejlépe se v těchto vztazích orientujeme vymezením jednoho jedince (Ega), podle kterého dále určujeme vztahy v příbuzenské síti. (Levine 2008:377) Příbuzenský systém, ve kterém se pohybujeme my, se vyznačuje bilaterální descendencí, to znamená, že příbuzenské vztahy se odvozují od Ega stejnou vahou směrem jak k matčině, tak k otcově straně. Dalšími rysy rodiny v naší společnosti jsou nuklearita, monogamie a neolokalita, což znamená, že žena a muž tvořící pár se stěhují od svých rodičů do nového společného bydliště, ve kterém tvoří nukleární rodinu spolu se svými dětmi. (Schneider, Homans 1955:1194)

Zatímco klasičtí autoři považují za základ příbuzenských vazeb princip pokrevního příbuzenství a práva, současní autoři věnující se příbuzenství akcentují jeho vyjednatelnost. Vyjednatelnost příbuzenství se projevuje v důsledku oslabení nukleární rodiny a výskytu jiných rodinných forem. Anthony Giddens (2012) ve svém díle *Proměna intimacy: Sexualita, láska a erotika v moderních společnostech* hovoří o takzvaném *čistém vztahu*. Lidé do takového vztahu vstupují s cílem ze svého spojení čerpat a udržují ho tak dlouho, dokud oba chtějí. Právě tyto vztahy jsou součástí celkových změn intimacy a nabývají alternativních podob, které nemusí být heterosexuální ani monogamní. (Štípková 2010:1-3, Giddens 2012:68-69) Podobně k tomuto vymezení přistupuje Petra Nordqist (2014), podle které je příbuzenství síť vztahů mající tvárný a proměnlivý charakter. Naznačuje, že příbuzenské vztahy mohou nabývat různých podob a měnit se v čase a upozorňuje na to, že bychom k mnohosti příbuzenských vztahů měli být citliví. (Nordqist 2014:268-269) Podle Judith Butler

(2020) existuje mnoho rodinných modelů poukazujících na to, že existuje a přetrvává řada příbuzenských vztahů, které neodpovídají nukleární rodině, čerpají z biologických i nebiologických vztahů a přesahují dosah současných právních koncepcí a fungují podle neformalizovaných pravidel. Pokud chápeme příbuzenství jako soubor pravidel, které organizují vztahy různého druhu, jež vyjednávají o reprodukci života, pak příbuzenské praktiky jsou ty, které se objevují, aby se zabývaly základními formami lidské závislosti, jako jsou citové vztahy, závislost na podpoře rodičů, nebo výchova dětí, což nemusí být nutně odvozeno od biologických vazeb. (Butler 2002:14)

Otázkou však je, na jaké bázi či bázích jsou vyvozeny vazby potomků s jejich rodiči, které utvářejí rodinné formy vymykající se klasickému vymezení rodiny, jako je tomu v případě lesbických rodin. Vzhledem k této otázce, je cílem této práce popsat fungování lesbických rodin, které nemají možnost zajistit příbuzenské vazby mezi všemi členy rodiny. V rámci těchto rodin se zaměřuji zejména na volené reprodukční strategie, rodinné modely a vyjednávání příbuzenských vztahů. Práce se skládá z teoretické, metodologické a výzkumné části. V teoretické části vymezuji problematiku zakládání lesbických rodin, které stojí mimo heteronormativní rámec a neexistují pro ně žádná psaná pravidla. V metodologické části popisuji způsob sběru dat. Ve výzkumné části představuji příběhy několika lesbických rodin.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina

Co je rodina? Navzdory tomu, že každý z nás má nějakou zkušenost s rodinou, na tuto otázku není jednoduché odpovědět. Česká právní legislativa rodinu vymezuje pouze tím způsobem, že ji dává do souvislosti s manželstvím. Manželství je dle ustanovení § 655 zákona č.89/2012 Sb., Občanský zákoník (dále jen OZ) „*trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“ Z tohoto právního vymezení je zřejmé, že předpokladem pro vznik rodiny je heterosexuální vazba a tento předpoklad se promítá i do reflexe rodiny na straně sociálních věd.

Brown et al. (2015) například poněkud naivně předpokládají, že nejstabilnější rodinný model je sezdaný manželský pár tvořený ženou a mužem, kteří mají biologické děti. (Brown et al. 2015: 177) Méně explicitně ve vztahu k předpokládaným biologickým vazbám vymezuje rodinu Anthony Giddens (1999). Podle něhož je rodinou skupina osob provázaná příbuzenskými vztahy, ve které zároveň dospělé osoby nesou odpovědnost za výchovu dětí. Rodinné vztahy zahrnují různé sociální a emocionální interakce jako je například podpora v době potřeby nebo rodinné tradice. Otázkou je, co příbuzenskými vztahy v tomto směru myslí. (Giddens 1999: 156-174)

Příbuzenství je dle ustanovení § 771 OZ „*vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením.*“ Dále dle ustanovení § 772 odst. 1 OZ jsou osoby „*příbuzné v linii přímé, pochází-li jedna od druhé*“ a dle ustanovení §772 odst. 2 OZ „*jsou příbuzné ve vedlejší linii, mají-li společného předka, ale přitom nepocházejí jedna od druhé.*“ V § 773 OZ je stanoveno, jak se určuje stupeň příbuzenství. Dle tohoto ustanovení se stupeň příbuzenství „*určuje podle počtu zrození, jimiž v linii přímé pochází jedna od druhé a ve vedlejší linii obě od svého nejbližšího předka.*“

Toto vymezení předpokládá na jedné straně biologický mechanismus, na jehož základě dochází k početí a rození dětí, ale stejně tak předpokládá mechanismus

sociální určující příbuzenský vztah na základě osvojení, na jehož základě jsou na osvojené dítě uvalena stejná pravidla jako v případě biologické vazby. Tato dualita naznačuje, že rodina je rozkročena mezi přírodní a sociální sféru a tato nejednoznačnost pak působí celou řadu kontroverzí spojených především s diskuzemi, kdo může či nemůže založit rodinu. Pro jedny, jako v případě již uváděného Browne et al., je jedinou skutečnou rodinou takzvaná biologická rodina, zatímco ostatní vztahy aspirující na označení manželství a rodiny, které se reprodukcí vymykají, jsou soužitím, dalšími sociálními vztahy, které lze považovat za rodinu sociální, ale které co do povahy nemohou být rovnocenné rodině biologické. (Kobes 2021)

Problém je v tom, že k možné reprodukci jsou potenciálně předurčeni jakýkoliv muži a ženy. Jakýkoliv muž a žena mohou spolu počít dítě, nikoliv však každý muž může s libovolnou ženou uzavřít manželství a následně se podílet na výchově dětí z tohoto svazku vzešlých. Možnosti, s kým je možné vstoupit do sňatku, jsou významně regulovány incestním zákazem vázaným na stanovení linie potomek a předek a možné příbuzenské blízkosti potenciálních partnerů. Ještě nedávno nebylo umožněno vstoupit do manželství bratrancům a sestřenicím, či strýcům a jejich neteřím, či tetám a jejich synovcům, dnes se incestní tabu omezuje pouze na sourozence a příbuzné v přímé linii, tj. mezi rodiči, prarodiči atd. a jejich potomky. Už jen existence tohoto pravidla ukazuje, jak se přírodní míchá se sociálním. Odlišovat jedno od druhého tak, aby se jedno nebo druhé stalo závazné pro úpravu rodinných vztahů, je problematické. (Kobes 2021)

Za další manželství, aby bylo uznáno manželstvím, vyžaduje potvrzení zákonné autority, díky kterému vznikají manželům zákonem stanovená práva a povinnosti. Toto legální uznání ze strany státu či církve se pak promítá do oficiálních statistik evidujících počet uzavřených a také rozvedených manželství. Za co máme považovat všechna partnerství, ze kterých vzešli potomci, ale nejsou legálně uznána oficiálními autoritami? (Kobes 2021)

Další problém je v tom, že ne každá manželství se mohou biologicky reprodukovat, nicméně je jim umožněna adopce a na členy rodiny mající adoptované děti se následně vztahují stejné zákony, včetně zmíněného incestu, jakkoliv jsou

z biologického hlediska osoby nepříbuzné. Proč by ve vztahu k homoparentálním rodinám, jedněm, kteří nejsou schopni biologické reprodukce, měla být adopce povolena, a naopak jiným znemožněna, ačkoliv jsou výchovy hypoteticky schopni všichni stejně? Zde nejde příliš o biologii, jako spíše o konvenčně vymezenou heterosexuální, jako nezbytně nutnou podmínku možné biologické reprodukce, podmiňující reprodukci sociální. (Kobes 2021)

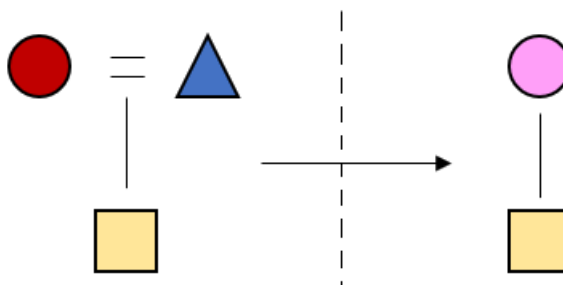
1.1 Mezikulturní srovnání

Konvencionalitu heterosexuality lze ukázat na mezikulturním srovnání. Žena mezi Nuery se ženou nestane pouze tím, že se jako žena narodí, ale spíše tím, že porodí dítě a stane se tak matkou. Bezdětná žena není mezi Nuery považovaná za plnohodnotnou ženu. Nicméně namísto sociálních sankcí, jako je pohrdání, mezi Nuery existuje mechanismus zrovnoprávnění těchto bezdětných žen. Zejména žena, která disponuje určitým bohatstvím, v případě Nuerů především dobyt看kem, se může domluvit s jinou ženou, která porodí dítě jejím jménem. (Gough 1971: 80)

Zajímavé na této praxi je, že naznačuje některé obecnější rysy. Především to, že člověk se nerodí mužem nebo ženou, ale stává se jím v kontextu existujících vztahů, zejména pak ve vztahu k reprodukci. Pro Nuery muž bez dobytka není plně mužem a žena bez dětí není plně ženou. To platí i pro bezdětné páry, které bezdětnost mohou považovat jako překážku v realizaci lidství a samozřejmě to platí i pro bezdětné homosexuální páry. Zároveň praxe Nuerů, jakkoliv se nám může zdát podivná, se ve svých strukturálních důsledcích podobá tomu, co dnes nabízejí nové reprodukční technologie. Nuerská žena využívá možnosti druhé ženy, která počíná dítě jejím jménem zpravidla se svým mužem. Ten se stává genitorem, smluvní žena se stává genetrix a na základě dohody mezi nimi se bezdětná žena po narození dítěte stává matkou takto počatého dítěte. Podobně je to za využití nových reprodukčních technologií, kdy se bezdětná žena stává matkou na základě využití spermatu a vajíčka

dárců a následné in vitro fertilizace. Pro oba kulturně odlišné postupy lze uplatnit stejný graf (viz Graf č. 1¹). (Kobes 2021)

Graf č. 1

Zde ještě nejde o homoparentalitu, ale nové reprodukční technologie lze v jejich případě pro založení rodiny využít stejným způsobem, jako v případě zrovnoprávnění bezdětných nuerských žen či sterilních heterosexuálních párů v našem kulturním okruhu.

Srovnání s jinými kulturami ukazuje, že přes určitý biologický základ mateřství a otcovství jsou do nějaké míry i sociálním produktem. Toto sociální vytváření rolí mužů a žen ve vztahu k rodičovství s sebou přináší představy o tom, zda vůbec mít děti, kolik dětí mít a co by měly rodičovské role zahrnovat. (Valdrová et al. 2004: 42)

1.2 Typy rodiny

V kontextu rodiny budu dále hovořit o jejích třech následujících podobách: tradiční rodina, nukleární rodina a moderní rodina. **Tradiční typ** rodiny je často spojován s minulostí a obvykle odkazuje na období před modernizací společnosti a zavedením rovnosti pohlaví, pro které byla typická genderová dělba práce. Rodina měla hierarchickou strukturu v jejímž čele stál muž. Žena byla oceňována za svou

¹ Legenda ke grafu se nachází na straně 22 (viz Obr. č. 1 Legenda).

schopnost rodit děti a následně se o ně starat. Muži nedělali ženskou práci a ženy nedělaly práci mužskou. Každá skupina si zachovávala jedinečnost tím, že své schopnosti a dovednosti nepředávala skupině druhé. (Hare-Mustin 1988: 36) Tento model se s modernizací společnosti vytrácí, ženy věnují čas placené práci, přesto si stále udržují větší odpovědnost za většinu povinností spojenou s péčí o děti a domácnost. Podle Renaty Forste a Kiarry Fox (2012) ženy sice věnují více času placené práci, nadále však pokračují v tradičních úkonech jako je vaření, praní a dalších domácích pracích, zatímco muži vykonávají méně časté práce spojené s údržbou domácnosti. Pokud jde o péči o děti, ženy se spíše starají, zatímco muži s nimi tráví převážně čas hrou. (Forste, Fox 2012: 613)

Nukleární rodina je vyobrazována jako sociální skupina žijící v jedné domácnosti tvořena ženou, mužem a jejich biologickými nebo adoptovanými dětmi. Nukleární rodina je považovaná za základní společenskou jednotku. (Zimmerman 1972:109-110) Podle zažitých představ poskytuje nukleární rodina svým členům bezpečí, stabilní heterosexuální spojení, ekonomické zabezpečení pro ženy a děti, stabilní rodinné prostředí, vzájemnou podporu mezi všemi členy jak v každodenních procesech rodiny, tak v dobách osobních a rodinných krizí. (Cogswell 1975: 394)

Moderní rodina se od tradiční rodiny liší tím, že překonává genderové rozdělení dělby práce v rodině. Muži i ženy sdílí stejnou odpovědnost za rodičovství, domácí práce i práci mimo domov. Podle Betty Cogswell (1975) výskyt různých variant rodinných forem naznačuje, že společnost došla do bodu, kdy se představa o idealizované nukleární rodině má stát neudržitelnou a měly by být akceptované experimentální varianty rodinných forem. Jako experimentální rodinné formy rozumí komuny, skupinové soužití, homosexuální svazky, single matky apod. Na druhé straně stojí argumenty nukleární rodiny a její idealizované představy. První již zmíněná představa vyzdvihuje sňatek muže a ženy, který by měl vést k naplnění emocionálních a fyzických potřeb druhého. Druhou představou je rodičovská péče, která rodičům dává zodpovědnost za uspokojování všech potřeb svých dětí. Převládající představa o tom, že pouze žena a muž dokážou naplnit všechny ideály způsobuje to, že jsou

odklony od nukleárního nebo tradičního modelu vnímány negativně a zároveň umocňují všudypřítomný vliv představy o mužské nadřazenosti. (Cogswell 1975: 392)

V České republice dochází ke střetu zastánců tradiční a moderní rodiny aktuálně zejména v otázce práv homosexuálů v oblasti rodinného práva. Pro zastánce tradiční rodiny jsou homosexuální ženy a muži zodpovědní za destabilizaci rodiny, obchodování s dětmi a vnímání člověka jako dárce „náhradních dílů,“ které stejnopohlavním párům chybí. (Aliance pro rodinu 2023) Proč jsou různé reprodukční strategie vytýkané homosexuálním párům, zatímco v případech neplodných heterosexuálních párů jsou více než vítané?

2 Rodičovství

Příklad Nuerů naznačuje, že biologická podstata rodičovství je problematická. Je spíše spojena s konvencionálním uznáním toho, kdo může a nemůže být matkou a otcem. Heterosexuální rodina, která je genderově diferenciovaná, nadále strukturuje manželské vztahy a zákon tak organizuje právní rodinu podle biologických vztahů. Nejde čistě o biologii, ale ustáleně uznaný princip v legislativním řádu předpokládající biologický mechanismus jako bázi, na jejímž základě je vymezena a uznána identita dítěte ve vztahu k jeho rodičům. V tomto smyslu se lesbické matky snaží naleznout takové strategie, které by vedly k uznání rodičovství té matky, která nemá v takové konvenci či legislativě oporu. (Nejaime 2017: 2260)

Homoparentální rodičovství je stále společensky negativně vnímanou sociální rolí a mezi většinou heterosexuální populací zůstává kontroverzní. Lze předpokládat, že homosexuální páry v tomto ohledu pocítují větší tlak, který může mít následný dopad na jejich rozhodování se o rodičovství. V založení rodiny stojí v cestě homosexuálním párům především biologická a institucionální omezení, která jsou příčinou vymýšlení různých reprodukčních strategií. Rozdíly ve strukturálních podmínkách k realizaci rodičovství v homosexuálním páru mohou mít také za následek odmítání rodičovství. (Hank, Wetzel 2018: 702) V souvislosti s vymezením rodičovství je zapotřebí stručně vysvětlit pojmy biologické rodičovství, sociální rodičovství a právní rodičovství.

Biologické rodičovství určuje vztah mezi rodiči a dětmi na základě spojení ženských a mužských reprodukčních buněk. Zahrnuje přenos genetických informací obou rodičů na jejich děti. V případě lesbických rodin se biologickou matkou stává pouze jedna žena z páru a to ta, která dítě porodila. (Kadlecová, Kutálková 2020: 8)

Sociální rodičovství se v ideálním případě kryje s biologickým rodičovstvím. Sociální rodič je takový rodič, který skutečně plní rodičovskou roli a nemusí být biologickým rodičem. Je to tedy rodič, který s dítětem žije, vychovává ho, ale nutně mezi nimi nemusí být biologická vazba. (Valdrová et al. 2004: 49) V lesbickém páru je za sociální matku označovaná žena, která s dítětem nemá biologickou vazbu, ale podílí se na jeho výchově. (Kadlecová, Kutálková 2020: 8)

Právní rodičovství je status uznávající osobu jako rodiče dítěte podle právních předpisů země a tato osoba je zapsaná do rodného listu. V České republice není možné, aby se obě ženy z páru staly právními rodiči. Do rodného listu je zapsaná žena, která dítě porodila. Kolonka druhého rodiče zůstává prázdná nebo je v ní zapsán otec či dárcce v závislosti na domluvě mezi ženami a mužem a na zvolené reprodukční strategii. (Kadlecová, Kutálková 2020: 8)

2.1 Vymezení mateřství a otcovství v ČR

Mateřství je dle ustanovení § 775 OZ vymezeno tak, že „*matkou dítěte je žena, která je porodila.*“ S vymezením **otcovství** je to složitější a vzhledem k tomu, že je tato práce zaměřená na lesbické matky a jejich potomky, důležitou roli hrají zejména tzv. domněnky otcovství. První domněnka otcovství vychází z ustanovení § 776 OZ a zní následovně: „*Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, považuje se za otce manžel matky.*“ Druhou domněnku otcovství bereme v potaz v případě, že je první domněnka otcovství vyloučena a vychází z ustanovení § 779 OZ. Dle této domněnky je otcem dítěte muž, „*jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky a tohoto muže*“. Třetí domněnka je zakotvena v ustanovení § 783 OZ a za otce dítěte se považuje muž, „*který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození*

dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.“ V případě, že se dítě narodí pomocí umělého oplodnění, uplatní se tzv. jedenapůltá domněnka, která je zakotvena v ustanovení § 778 OZ. Toto ustanovení zní: „Narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.“

V kontextu tohoto právního vymezení mateřství a otcovství se dostávám k dalšímu úskalí, se kterým se musí lesbické rodiny nějakým způsobem vypořádat. Nejenže je za matku dítěte považovaná žena, která dítě porodila a žena v roli druhé sociální matky nemá na toto dítě žádný právní nárok, ale právní nejistota vzniká i na straně muže, který se rozhodne ženám pomoci při jakékoli zvolené reprodukční strategii. Nedostatečné právní vymezení uvaluje nejistotu na všechny členy rodiny a dárce. Důležité je zdůraznit, že tyto rodiny v naší společnosti žijí a není jich zanedbatelný počet. Nejistota vzniká ze stran žen ve vztahu ke známému dárci, který může porušit dohodu a vyžadovat otcovská práva směrem k dítěti. Nejistý může být i dárce z porušení dohody ze strany žen a v případě jejich rozchodu po něm mohou být například vyžadovány alimenty. Pokud jde o anonymního dárce přes kliniku asistované reprodukce, aby k oplodnění mohlo dojít, je potřeba doložit informovaný souhlas od muže, kterému pak podpisem vzniká domněnka otcovství, ačkoliv není zapsán v rodném listě, a to může zase vést například k již zmíněnému vyžadování alimentů ze strany žen.

Problémy spojené s vymezením mateřství a otcovství, které v rámci homosexuálních rodin nekladou nutně důraz na biologické vazby, ale jiné rysy, lze popsat jako naturalizaci příbuzenské vazby, respektive jako snahu vytvoření takové vazby, která by zajistila legitimitu a legálnost existence dítěte. Lesbické páry v tomto směru vytváří různé naturalizační strategie, kterými se snaží připodobnit svou rodinu rodině heterosexuální. Na druhé straně stojí představa o přirozenosti a danosti heterosexuality, biologického mateřství a otcovství. Kdyby mateřství skutečně bylo přirozenou touhou každé ženy, pak by každá žena musela mít dítě. Kdyby mateřství bylo tak přirozené, docházelo by k tomu, že některé ženy své děti opouštějí nebo je zanedbávají? (Valdrová et al. 2004: 41-42)

3 Lesbické rodiny

Rodina je ve většině směrech společenského myšlení úzce spjatá s genderem do té míry, že rodina je genderově strukturovaná a zároveň gender vytváří, což lze chápat jako soubor sociálních vztahů, které rozdělují osoby podle pohlaví a tím organizují biologickou reprodukci. (Sullivan 2004: 6)

Jak už jsem několikrát zmínila, rodinný život leseb a gayů je předmětem kontroverzí kvůli stigmatizaci homosexuality. Navzdory těmto překážkám se homosexuálním párům daří vytvářet a udržovat smysluplné rodinné vztahy. (Patterson 2000: 1052) Podle Ellen Lewin (1993) vnímají lesby své rodiny jako něco, na čem je potřeba neustále pracovat, než jako zdroj trvalého významu a platnosti. Většina lidí považuje rodinu za místo, kde jsou děti socializovány, vychovávány v heterosexuálním modelu a heterosexuální chování je od nich očekáváno. Argumentem proti výchově dětí v homosexuálních rodinách je právě obava z homosexuality dětí. Je zajímavé, že když si lidé představí homoparentální rodinu, první je napadne to, že dítě bude nějakým způsobem traumatizované. A jak je to s traumatizací homosexuálních dětí, které se narodí do heteronormativní rodiny v heteronormativní společnosti? Zdá se, že tato traumatizace vychází jen ze společensky vykonstruované představě o správnosti a heterosexuality jako normy. (Valdrová et al. 2004: 85) Lesbické rodiny mohou být také považované za politické, protože vyžadují nové vymezení emocí a chování, které patriarchát omezil na tradiční rodinu, která je vystavěna na nerovných genderových rolích. (Lewin 1993: 76)

Lesbické rodiny se v představách o jejich funkcích výrazně neliší od představ o fungování heterosexuálních rodin. Ačkoliv rodinu tvoří dvě ženy, stále existuje soubor povinností, které musí v rámci rodiny zvládat. Lesbické rodiny lze považovat za adaptace existujících kulturních forem, které jsou přeneseny a upraveny tak, aby vyhovovaly konkrétním podmínkám. Každá rodina funguje jinak, otázkou je, jaká jsou hodnotící kritéria funkčnosti? (Valdrová et al. 2004: 87) V těchto rodinách se stejně jako v ostatních rodinách objevují konzistentní vzorce, důraz je kladen na věrnost a vazby s dalšími příbuznými, které mohou být prostředkem k zvládnání

různých obtíží. Vztahy s rozšířenou rodinou však nemusí být kvůli stigmatizaci homosexuality vždy přívětivé. (Lewin 1993: 79)

Problém může nastat při vyjednávání rodinných vztahů především s ohledem na roli sociální matky. Vzhledem k nedostatečnému právnímu vymezení této role je její postavení velmi nejisté v mnoha ohledech. Lesbický pár je tak často vystaven tlaku ze strany svého okolí a společnosti, kdy je nucen vztah dítěte a sociální matky neustále objasňovat a obhajovat. Složitost tohoto postavení se může projevovat především na postoji rodičů ze strany biologické i sociální matky, kteří mohou bagatelizovat rodičovský status sociální matky. Rodiče biologické matky nemusí uznávat roli sociální matky směrem ke svým vnoučatům a rodiče sociální matky nemusí děti, které vychovává jejich dcera vnímat jako svá vnoučata. Důvodem je absence pokrevní příbuznosti. Tato problematika je řešitelná právní úpravou a to tím, že by sociální matka měla možnost dítě osvojit. (Werner 2009: 698)

Homosexuální svazky na rozdíl od heterosexuálních vznikají **registrovaným partnerstvím**, které je definováno v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Dle ustanovení § 1 odst. 1 tohoto zákona je registrované partnerství „*trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem (dále jen partnerství)*“. Manželství je tedy základním pilířem rodinného práva, kdežto registrované partnerství je administrativním úkonem. Na základě manželství vznikají manželům další příbuzenské vztahy, ale registrované partnerství tyto příbuzenské vztahy neuznává. Registrovaní partneři nemohou osvojit dítě druhého partnera, nemohou společně osvojit dítě z ústavu a nemohou se stát společnými pěstouny. V případě zániku registrovaného partnerství neexistuje právní úprava směrem k dítěti, které tak může ztratit druhého (nebiologického rodiče), nemá nárok na výživné, v případě úmrtí nebiologického rodiče nemá dítě nárok ani na sirotčí důchod. Nebiologický rodič není zákonný zástupce, a tak v okamžiku nějaké kritické situace nemá nárok na informace. Při úmrtí jednoho z registrovaných partnerů nemá ten druhý nárok na vdovský nebo vdovecký důchod, a to je pouze zkrácený výčet právních nedostatků v otázce registrovaného partnerství v opozici k manželství. (Jsme fér nedatováno)

4 Reprodukční strategie

Dárcovské početí zpochybňuje konvenční příbuzenské vazby a kulturně převládající zvyklosti. Zapojení dárce vyvolává otázky o tom, kdo jsou rodiče a také otázky o vyjednávání příbuzenství. Další důležité otázky se týkají orientace v procesu snahy o početí, protože tento proces je přenesen z domácí soukromé sféry do prostoru, ve kterém je zapotřebí další strana. (Nordqist 2011: 3)

Definování rodičovství je pravděpodobně hlavní otázkou pro lesbické páry, které usilují o početí a otázkou, která se týká vyjednávání pozice dárce, jako potencionálního rodiče, který může ale nemusí v životě dítěte hrát roli. První rozhodování směřuje právě k dárci a k otázce jeho anonymity. Úplná anonymita dárců je zaručená v reprodukčních klinikách. Protipólem této možnosti je využití dárcovství od muže, který nějakým způsobem chce participovat na výchově dítěte. (Nordqist 2011:6) V České republice jsou doposud nejvyužívanější následující strategie:

4.1 Anonymní dárce – klinika

Za určitých podmínek je možné využít služeb soukromých klinik asistované reprodukce nebo je možné najít anonymního dárce přes internet. Kliniky asistované reprodukce jsou určeny pro léčbu neplodnosti u heterosexuálních párů, ty však nemusí být v manželském svazku. Nepovinnost manželství otevírá šedou zónu této instituce, ve které se mohou pohybovat single ženy nebo homosexuální ženy. Tyto ženy k žádosti o sperma anonymního dárce potřebují informovaný souhlas podepsaný od muže. Muž dávající informovaný souhlas nemusí být zapsán v rodném listě, ale vzniká u něj tzv. domněnka otcovství. V tomto případě je vztah mezi mužem a ženami založen na vzájemné důvěře ve smyslu, že se ani jedna strana nebude dožadovat právních povinností v podobě vymáhání alimentů ze strany žen nebo zapojení do výchovy dítěte ze strany muže. Anonymnímu dárci je ze strany reprodukční kliniky zajištěná anonymita. (Kadlecová, Kutálková 2020: 17)

V příručce pro lesbické páry *ONA a ONA plánují rodinu aneb jak jít štěstí naproti* uvádí autorky Tereza Kadlecová a Petra Kutálková (2020) kladné a záporné

stránky této reprodukční strategie. Mezi přednosti patří poměrně snadná přístupnost, naplánování procesu klinikou, prověření zdravotního stavu anonymního dárce, sledování zdravotního stavu ženy a případné řešení vzniklých problémů. Je pravděpodobnější dřívější otěhotnění než jinými metodami, což je důležité zejména ve vyšším věku ženy. Tento postup zahrnuje ale i řadu nevýhod, zejména to, že využití služeb klinik asistované reprodukce je zpoplatněno, z právního hlediska tento postup není umožněn lesbickým párům, a tak je nutné mít muže, který s početím dává souhlas, dítě nebude znát svého biologického otce/dárce, přičemž jsou k dispozici pouze omezené údaje o dárci (barva očí, barva vlasů, výška, vzdělání, zájmy atd.) a informace o rodinné anamnéze dárce jsou rovněž neznámé. K darování je vyžadované minimálně středoškolské vzdělání a věk od 18 do 40 let. Registrované partnerství nebrání ženám ve využití služeb klinik asistované reprodukce. (Kadlecová, Kutálková 2020: 18)

4.1.1 Možnosti početí na klinice

Početí na klinice umělého oplodnění může probíhat dvěma způsoby. Prvním je **intrauterinní inseminace** (IUI), při které je spermiemi obohacený roztok umístěn přímo do děložního hrdla nebo dělohy ženy. Tento postup je šetrný, není bolestivý a není k němu zapotřebí hormonální stimulace. Pravděpodobnost početí odpovídá pravděpodobnosti početí u běžného pohlavního styku. (Kadlecová, Kutálková 2020: 28)

Další možností je **in vitro fertilizace** (IVF), metoda mimotělního umělého oplodnění, která je zřejmě nejznámější a nevyužívanější. Vajíčka odebraná z vaječníků ženy jsou oplodněna spermiemi anonymního dárce v laboratorním prostředí a poté je embryo přeneseno do dělohy ženy. Pravděpodobnost početí je v tomto případě vyšší, než u předešlé metody a nabízí možnost zamrazení dalších embryí. Zároveň představuje pro ženské tělo mnohem větší zásah. Omezení představuje zejména hormonální příprava žen a vyšší cena samotné metody, dalších služeb a potřebných léků. (Kadlecová, Kutálková 2020: 29)

4.2 Anonymní dárce – internet

Další již zmíněnou možností je hledání anonymního dárce na internetu, kde jsou seznamky sloužící k tomuto účelu. Obvykle proces hledání dárce probíhá tak, že si ženy vyberou z nabídek inzerátů dárce, se kterými se sejdou a domluví se na podmínkách, které vyhovují oběma stranám a následně se domluví na procesu početí. V případě, že se domluví na úplné anonymitě, nesdělují si žádné osobní ani kontaktní údaje. (Kadlecová, Kutálková 2020: 19) V praxi hledání dárce vypadá následovně, inzerát je napsán lesbickým párem hledajícím anonymního dárce:

„Hledáme sympatáka (ve věku do 45 let), který nám daruje svůj genetický materiál. Jsme zcela mobilní na trase ... K organizaci oplodnění máme jasné podmínky – stříkačková metoda (jiná forma není přípustná – pokud chceš přirozenou cestu, nepiš). Hledáme muže, který bude časově flexibilní a ochotný pokusy v případě potřeby opakovat (tzn. ovulace neprobíhá pravidelně, znamenalo by to tedy, že pokud vyjde ráno pozitivní test, odpoledne by proběhlo setkání. Samozřejmě máme pochopení, že ne vždy je to tak narychlo možné, ale budeme vděčné za tvůj flexibilní přístup). Podmínkou je výborný zdravotní stav! Výhodou je výška nad 175 cm, hnědé vlasy, nekuřák, aktivní přístup k životu. Samozřejmostí je anonymita z obou stran, bez zápisu do RL a jakýchkoli závazků z tvé strany. Vyžadujeme férové jednání. Jsme více než 10 let spolu žijící pár, finančně zajištěné, vlastní bydlení a už nám chybí jen to malinké štěstí...“

(Lesbický koutek 2023)

Inzeráty nepiší pouze ženy hledající dárce, ale mohou je psát i muži, kteří lesbickému páru chtějí pomoci darováním sperma. Další ukázka inzerátu je psána mužem:

„Jsem 41 letý gay a chtěl bych pomoci lesbickému páru mít dítě. Chtěl bych předat své geny a zachovat tak náš rod. Nedělám to pro peníze, ale vím že dítě v hetero páru mít nikdy nebudu. Jsem zdravý, normální muž, slušně vychovaný z dobré rodiny. Pracuji na manažerské pozici. Nabízím tuto možnost pouze stabilnímu páru s pevným rozhodnutím mít společně dítě. Páru, který dokáže dát skvělé zázemí, jistotu a nekončící lásku. Dokáže zajistit kvalitní výchovu a vzdělání. Darování pouze bezkontaktně. Pro dítě nechci být rodičem, ale v jeho dospělosti bych chtěl, aby měl-la možnost vědět kdo je otec.“

(Lesbický koutek 2023)

Ženy volí tuto cestu z několika důvodů. Domácí početí může pro ženy představovat méně stresu, ženy mají možnost setkat se s dárcem a zjistit vzájemné sympatie a jeho motivace a zároveň je tento přístup neformální v porovnání s přístupem na klinice. I tato metoda má nepochybně své nevýhody, mezi které patří například to, že zdravotní stav dárce nemusí odpovídat tomu, co dárce sděluje, dítě nebude znát svého biologického otce/dárce, pokud se všichni společně nedomluví jinak a dárce může chtít finanční odměnu. (Kadlecová, Kutálková 2020: 19-21) Anonymní dárcovství je často využíváno ženami, které nechtějí dítě „sdílet“ s další osobou. Dárce je v tomto případě oddělen od jakékoli rodičovské role. (Nordquist 2011: 8)

4.2.1 Možnosti početí mimo kliniku

Navzdory překážkám reprodukčních strategií umožnila nízká technická náročnost umělého oplodnění a existence alternativ k reprodukčním klinikám ženám určitou kontrolu nad tímto postupem a ženy navzájem začaly šířit informace o tom, jak dosáhnout inseminace mimo zdravotnické zařízení. (Lewin 1993: 49)

Možnosti domácího početí jsou také dvě. **Intravaginální inseminace (IVI)** spočívá v zavedení spermatu do vagíny, čehož je možné dosáhnout pohlavním stykem nebo takzvanou stříkačkovou metodou. Tento způsob je nejsnazší, ale pravděpodobnost úspěšného oplodnění je malá. (Kadlecová, Kutálková 2020: 26)

Intracervikální inseminace (ICI) je další z typů umělého oplodnění. Jedná se o proces, při kterém je sperma umístěno do děložního čípku. Představuje vyšší pravděpodobnost úspěšného oplodnění, ale je potřeba znát konkrétní postup, aby nedošlo ke zranění. (Kadlecová, Kutálková 2020: 26)

5 Rodinné modely

Modely rodin, které tvoří dvě ženy, mohou mít více podob. Tereza Kadlecová a Petra Kutálková (2020) zaznamenaly několik různých modelů, pro které vytvořily následující typologii: „1. *Obě ženy mají touhu porodit dítě a obě jsou v tuto chvíli připraveny a cítí potřebu otěhotnět současně či krátce po sobě.*, 2. *Obě ženy mají touhu porodit dítě, plánují však родit s časovým odstupem.*, 3. *Touhu přivést na svět své biologické dítě má aktuálně jedna z páru, druhá své rozhodnutí ještě zvažuje.*, 4. *Jedna z žen biologickou matkou netouží být, родit (už) nechce.*, 5. *Jedna z žen otěhotnět nemůže – má dlouhodobé zdravotní problémy nebo těhotenství lékař*ka nedoporučuje.*, 6. *Ani jedna z žen nechce nebo nemůže přivést na svět biologické dítě – v tom případě mohou zvolit adopci, anebo pěstounskou péči.*“ (Kadlecová, Kutálková 2020: 9)

Kromě vyjednání mateřského modelu a mateřské identity je při rozhodování se o založení rodiny zapotřebí vyjednat i identitu otce/dárce. V případě anonymního dárcovství přes kliniku je jisté, že dárcem bude neznámý a není zapotřebí vyjednávat postavení tohoto muže v rámci rodiny. V případě známého dárce/otce dochází zpravidla ke dvěma možnostem. Muž může v životě dítěte vystupovat jako **známý dárcem/otec**, často je to muž, který je oběma ženám nějakým způsobem blízký, ať je to jejich kamarád, člen širší rodiny, bratr jedné z žen či dárcem z internetu, který si přeje hrát roli v životě dítěte. Tuto cestu ženy volí proto, aby dítě mohlo poznat svého biologického rodiče, ať už ho oslovuje jakkoli. Další výhodou je možnost

domluvy na další spolupráci v budoucnosti. Ženy mají také větší jistotu v otázce zdravotního stavu muže a výskytu nemocí v jeho rodině. Nevýhodou je potřeba velké důvěry mezi ženami a mužem v dodržování vzájemné dohody a ačkoli se postoj žen, muže a dítěte mohou v čase lišit, je zapotřebí je zodpovědně řešit. Budoucí dárcé/otec by měl být připravený vyjednat roli dárce/rodiče ve svém současném nebo budoucím vztahu. (Kadlecová, Kutálková 2020: 21)

Další z možností postavení muže je role **otce podílejícího se na výchově**. Mezi předchozím a tímto modelem je rozdíl v tom, že všichni společně tvoří rodinu a otec se podílí na výchově. Roli otce může zastávat heterosexuální či homosexuální muž nebo gay pár. Dítě je vychovávané více lidmi, přičemž ke všem nemá biologické vazby. Takový způsob rodičovství se označuje jako platonický a má několik výhod: dítě zná své biologické rodiče, na výchově se podílí více lidí, dítě má více vzorů a rodina zaručuje větší ekonomickou jistotu. Nevýhody tohoto rodinného modelu jsou: obtížné sjednocení výchovných praktik všech rodičů, náročná komunikace a vzájemný respekt i v rámci jejich rozšířených rodin. (Kadlecová, Kutálková 2020: 22-23)

5.1 Přítomnost otce/dárce

Některé lesbické matky preferují, aby otcové nebo dárci byli pravidelně přítomni v životě svých dětí, a proto tyto vazby aktivně podporují. Podle této představy je zodpovědnost matky měřena podle toho, do jaké míry podporuje tyto vztahy. Tyto názory vyplývají nejen z přesvědčení, že otcové učí děti jiným věcem než matky, ale také z přesvědčení o důležitosti toho, aby děti věděly, že mají dva rodiče, které znají a mají je rádi. Některé matky zastávají názor, že kontakt s otcem může přinést prospěch dítěti v oblasti psychologického a osobnostního vývoje. Nicméně hlavním přáním je, aby děti měly otce, což je v souladu s heteronormativním modelem rodiny. Ženy, které se stávají matkami prostřednictvím dárcovského oplodnění často požadují, aby dítě mělo známého otce nebo dárce, aby pochopilo své biologické kořeny a nebylo v tomto ohledu vzhledem k heteronormativnímu modelu rodiny znevýhodněno. Navzdory nekonvenčnosti lesbických domácností matky stále vnímají otce/dárce především v souvislosti s jejich pokrevním vztahem k dětem. (Lewin 1993: 146)

Názory lesbických matek, jejichž děti se narodily mimo heterosexuální manželství, nejsou jednotné. Některé matky považují za důležité, aby otec byl pravidelně přítomen a plnil otcovské povinnosti, zatímco jiné matky ho mohou úplně vyloučit ze sociálního světa svých dětí nebo ho vnímat pouze jako dárce spermatu. (Lewin 1993:146) A to především z důvodu obav, že by zasahování biologického otce mohlo ohrozit strukturu vztahů v rodině. (Polášková 2007: 8) Zajímavé je v tomto ohledu to, že společensky není příliš přijatelné, aby lesbické ženy rozhodovaly o tom, zda dítě bude nebo nebude znát svého dárce nebo otce, ale v případě neplodného heterosexuálního páru je tato situace vnímaná jako pomoc ve smyslu léčby neplodnosti a nikdo se nepozastavuje nad tím, zda je rozhodováno za dítě.

5.2 Lesbické mateřství a mateřská identita

Mateřství definuje ženství mnohem více než sexuální orientace, a proto jsou mezi lesbickými a heterosexuálními matkami mizivé rozdíly. Jakkoliv jsou tyto rozdíly mizivé, přesto existují rozdíly ve vymezení mateřské vazby.

Mateřství je stále ovlivněné konvenčními genderovými očekáváními soustředícími se na postavení žen ve vztahu k péči o rodinu, se kterými se musí vypořádat jak heterosexuální, tak lesbické matky. Dále jsou ovlivněny představami o rodičovské zodpovědnosti, přičemž jsou vyzdvihovány především biologické aspekty. Narůstající počet lesbických matek v důsledku dárcovského oplodnění představuje výzvu tradičním představám o rodině a zvyšuje viditelnost lesbické komunity. Je evidentní, že plánované rodičovství prostřednictvím dárcovského oplodnění se stává běžnou součástí života těchto žen. Na rozdíl od ostatních matek se lesbické matky stávají matkami vždy vědomě. (Lewin 1993: 180)

Lesbické ženy dnes již nejsou tolik vyloučeny z možnosti mateřství, a naopak mají možnost si zvolit, zda se chtějí stát matkami a tím případně definovat svou identitu a získat přístup k ženství prostřednictvím vyjednávání. Ženy jsou stále vnímány jako matky nebo potenciální matky, a ty, které děti nemají, jsou často považovány za nedostatečně ženské. Heterosexuální bezdětné ženy jsou v tomto

ohledu stále vnímány více jako ženy na cestě k mateřství, zatímco u homosexuálních bezdětných žen je nárok na ženství zpochybňován. Mateřství tak může pro lesby sloužit jako nástroj pro získání přístupu k ženské identitě a skupinové příslušnosti. Lesbické matky umožňují vhled do základního významu mateřství v širší kultuře. Pomineme-li úroveň společenského uznání, zůstávají cíle, kterých se lesby ale i neprovdané ženy snaží prostřednictvím mateřství dosáhnout a strategie, které při svých pokusech používají. (Lewin 1993: 191-192) V kontextu všeho výše zmíněného mě zajímají naturalizační a legitimizační strategie při vyjednávání vlastních identit, zakládání rodin a vyjednávání příbuzenství v případě konkrétních lesbických párů.

METODOLOGIE

Výzkumná část je zaměřena především na rodinné modely lesbických párů, volené reprodukční strategie a vyjednávání příbuzenství v rámci rodiny. Výzkum jsem zrealizovala na základě biografického přístupu s využitím narativního rozhovoru. Biografický přístup umožňuje popisovat život nebo životní etapu akterek na základě jejich retrospektivního vyprávění. Dále umožňuje poznat vnitřní perspektivy akterek, jejich interakce v sociálním kontextu a jejich zkušenosti v průběhu různých důležitých okamžiků. Narativní dotazování se skládá ze dvou hlavních částí, přičemž první z nich je fáze hlavního vyprávění a druhá je fáze dotazovací. Tuto metodu jsem zvolila proto, že každá z dotazovaných žen má možnost popsat situaci ze svého pohledu s důrazem na důležité situace bez toho, aniž bych ji jakkoli ovlivnila vlastní otázkou, která by ji nějakým způsobem mohla nasměrovat jinak. V případě nejasností jsem využila možnosti dotazovací fáze. (Hendl 2016: 132, 180)

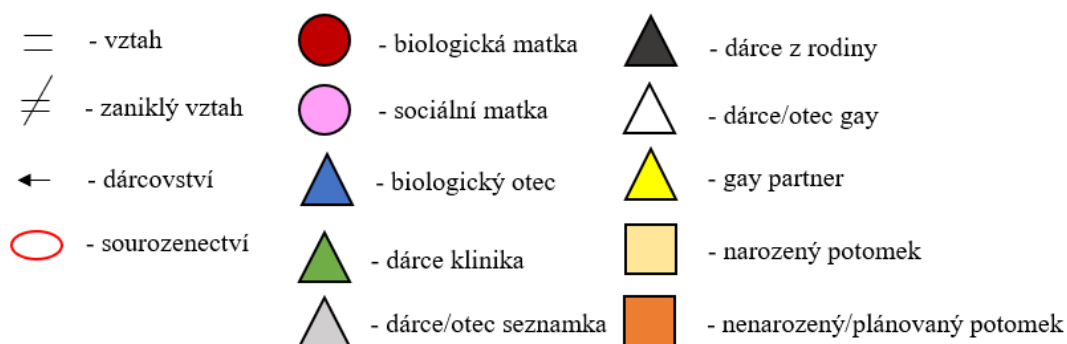
Účastnice výzkumu jsem hledala několika způsoby. Nejprve jsem na sociální síť do konkrétních skupin pro duhové rodiny umístila příspěvek, ve které jsem žádala ženy o participaci na mém výzkumu. Poté jsem využila metodu sněhové koule, kdy jsem účastnice, se kterými jsem uskutečnila rozhovor poprosila o kontakt na další lesbické rodiny, které by byly ochotny participovat na mém výzkumu. Dále jsem využila pomoci osob ze svého okolí, které znaly lesbické rodiny a daly mi na ně kontakt. Celkem se mi podařilo oslovit 12 rodin a 1 ženu, jejíž představy o založení rodiny mě zaujaly. (Goodman 1961: 148) Získat účastnice výzkumu nebylo snadné a některé mé příspěvky s žádostí o rozhovor se setkaly s nelibostí právě kvůli citlivosti tohoto tématu.

Témata vyprávění byla u všech párů vedena dějovou linkou začínající jejich seznámením, poté uvažováním o založení rodiny a zvažování možností k jejímu založení, modelem rodiny, zvolené reprodukční strategie a vymezení příbuzenství mezi členy rodiny. Setkání trvala v časovém rozmezí od 30 do 50 minut. Některá proběhla osobně a některá skrze videohovor. Všechny ženy udělily ústní souhlas s audionahrávkou rozhovoru, kterou jsem následně využila k přepisu rozhovoru a jeho následnému zpracování. Veškeré identifikační údaje vyjma věku a vzdělání

(viz Příloha č. 1) jsou anonymizované a jména žen jsou smyšlená. Při realizaci výzkumu jsem se potýkala s etickým dilematem, kdy jsem přemýšlela nad tím, jaké informace mohu napsat, protože mým cílem v žádném případě nebylo na homosexuální komunitu uvalit negativní stín, přičemž jsem si uvědomovala, že některé informace mohou pobouřit část společnosti uznávající heteronormativní rodinu jako jedinou možnou.

V rámci výzkumné části jsem pro každý rodinný model vytvořila graf. Pro lepší orientaci v grafech jsem vytvořila legendu (viz Obr. č. 1), protože každý rodinný model vypadá jinak. Grafy jsou zároveň sjednoceny s nadpisy tak, že první jméno ženy představuje v grafu biologickou matku. Tyto grafy lze srovnat s Grafem č. 1 výše, který znázorňuje nukleární rodinu. Grafy umožňují čtenářům lepší pochopení rodinného modelu a jejich různorodost zase uvědomění si, že rodina může mít mnoho podob.

Obr. č. 1: Legenda

VLASTNÍ VÝZKUM

V rodinách existuje široká škála různých uspořádání vztahů a rolí. Chci poukázat na to, že nelze hovořit o jednotné kategorii rodičovství. Jedním z hlavních zdrojů různosti je původ rodičovského vztahu s dítětem a jak lesbický pár své dítě získal. Ve své studii se setkávám se čtyřmi kategoriemi rodin: 1. jedna z žen má dítě z předešlého vztahu; 2. ženy se pro dítě rozhodly spolu a vydaly se cestou hledání dárce mimo kliniku; 3. ženy se pro dítě rozhodly spolu a vydaly se cestou využití anonymního dárce přes kliniku; 4. ženy žádné dítě nemají, ale plánují ho.

Toto vyjednávání rodičovských identit je založené na rozkladu klasických příbuzenských vazeb a jejich významů a následného skládání starého chápání příbuzenství spolu s novými vzorci, což ženám umožňuje prosazení se jako rodičů. (Nordqvist 2011:2) Musím zdůraznit, že tyto konkrétní artikulace lesbického mateřství a příbuzenství nenabízejí reprezentativní postoj k rodičovství v lesbických rodinách.

6 Příběh I. Karolína (34) a Veronika (40)

Karolína a Veronika se seznámily v práci a dlouhou dobu se spolu přátelily. Veronika byla 20 let vdaná za muže. Ani jedna z nich si do doby, než se poznaly nemyslela, že by mohla být lesba. Karolína svou orientaci popisuje tak, že si nemyslí, že je lesba, že miluje Veroniku, ale žádné jiné ženy se jí nelíbí. Veronika si do nějaké míry uvědomovala, že by mohla být lesba, ale měla manžela a děti a žila stereotypní život, ve kterém nebyla spokojená. Jednoho dne spolu trávily čas, seděly, pily víno, povídaly si a při rozloučení se políbily a od té doby o tom začaly přemýšlet. Nejdříve uvažovaly o tom, že by mohly být kamarádkami s výhodami, během chvíle se do sebe zamilovaly. Přišel Covid 19 a ženy zůstaly oddělené ve svých domovech. Zatímco Karolína zůstala doma sama, Veronika byla doma se svým manželem a dětmi. Ženy si často psaly a volaly, což po nějaké době zjistil manžel. Všichni se navzájem znali, takže zejména pro manžela to nebyla příjemná situace. Naopak děti Karolínu znaly jako tetu a tato změna pro ně nebyla nijak násilná.

Uplynul rok a půl, ženy žijí spolu v jedné domácnosti a manžel se stále nemůže smířit s tím, že mu žena odešla za jinou ženou, ačkoliv i on má novou přítelkyni. Děti jsou ve střídavé péči s tím, že si Karolína s Veronikou a jejím manželem sdílí byty – týden v bytě žije s dětmi otec a týden jsou tam ony, aby celá situace doléhala na děti co nejméně a nebyly vytrhnuty ze svého prostředí.

„Střídáme se po týdnu o byt, kde bydlela manželka s jejím bývalým manželem. Ten byt zůstal v původním stavu, děti jsou ve svém, mají svůj pokojíček, mají tam svoje kamarády. Když jsou děti s tatínkem, tak my jsme s manželkou u mě.“

(Karolína 2022)

Vztah Karolíny s Veroniky dcerami je velmi dobrý. Starší dcera vnímá vztah o něco lépe, kdežto mladší dceři je ze strany otce vštěpováno, že Karolína rozbila rodinu, ačkoliv už se s manželem chtěla Veronika rozvést dříve.

„Hm, je to divné, že má maminka holku, ale já mám tetu Káju ráda.“

(Karolína 2022)

Protože Karolína vlastní dítě nemá a chtěla by jej, domluvily se s Veronikou na dalším dítěti. Ženy využily kliniku asistované reprodukce. Zvolením cesty přes kliniku ženy zároveň rozhodly o tom, že dítě nebude mít možnost znát muže, který stojí na druhé straně a je s dítětem biologicky příbuzný. V tomto znění to může vypadat ze strany žen necitelně ve vztahu k dítěti v tom smyslu, že mu brání poznat svého dárce/otce. Když se však to samé aplikuje na heterosexuální neplodný pár, za otce je automaticky považován neplodný manžel, jehož sperma je nahrazeno spermatem dárce a nikdo se nad tím tolik nepozastaví. Na kliniku přijely jako pár, protože od svého gynekologa Karolína věděla, že s tím nebude problém. Aby umělé oplodnění mohlo proběhnout, potřebovaly ženy souhlas k umělému oplodnění od jakéhokoliv muže, který nesmí mít blízkou příbuzenskou vazbu k biologické matce,

protože se předpokládá, že žena a muž přicházející na kliniku jsou pár a tímto by se jednalo o problematiku incestu. Podpis ženy získaly od Veroniky bratra. Zde se setkáváme s již výše zmíněnou domněnkou otcovství, která vzniká Veroniky bratrovi. Ženy vypsaly dotazník s požadavky na vzhled, vzdělání a vlastnosti muže a klinika vygenerovala dva dárce, kteří se ke Karolíně hodí geneticky a odpovídá jejich výběru. Oplodnění proběhlo na klinice za pomoci metody in vitro.

„Není to s tím podpisem úplně košer, ale prostě se to děje, protože chtějí pomoci i lidem, kteří to úplně nezvládnou sami.“

(Karolína 2022)

Rodinný model (viz Graf č. 2) Karolíny a Veroniky vypadá tak, že Karolína nepřebírá žádnou rodičovskou roli směrem k Veroniky dětem, ale v jejich životě vystupuje jako teta. Jiné je to v případě jejich společně plánovaného potomka, pro kterého se rozhodly společně. Karolína mu bude biologickou matkou a Veronika bude hrát roli druhé sociální matky. Jejich dítě nebude mít vzhledem k volbě reprodukční strategie možnost znát svého biologického otce/dárce.

„Budeme dvě maminky, jakože přemýšlely jsme o tom a Veronika prostě nechce být teta. Rozhodně budeme maminky obě dvě pro to naše dítě, pro holky se nic nemění, ty mají svého tatínka, svojí maminku a já jsem jenom teta navíc, která je má ráda. S našim dítětem to bude tak, že bude mít dvě mámy... když se bude ptát na otce, řekneme mu narovinu, že ho neznáme a jediné, co o něm víme, je, kolik váží, měří a že má rád lukostřelbu.“

(Karolína 2022)

Příbuzenské vztahy mezi dětmi budou vymezeny jako sourozenecké. To znamená, že dcery Veroniky a jejího manžela budou považovat potomka Karolíny a Veroniky za svého nevlastního sourozence.

„Holky ví, že chceme miminko, takže už je na to připravujeme. Řekly jsme jim, že budou nevlastní sourozenci. Obě se těší, ale tatínek jim zase říká, že to dítě pro ně nic nebude.“

(Karolína 2022)

Pokud jde o další rodinné vztahy v rámci rozšířené rodiny obou žen, jejich vyjednávání nebylo snadné. Karolíny rodiče nechtěli o svou dceru přijít, a tak ji přijali i s její novou přítelkyní Veronikou. Veronika je z rozvedeného manželství, se svým otcem se téměř nestýká, nicméně mu o svém novém vztahu řekla a on jej přijal. Reakce Veroniky matky byla zpočátku přívětivá, ale poté začala argumentovat tím, že by se měla vrátit ke svému manželovi kvůli jejich dětem. Toto období přešlo a Veroniky matka také zjistila, že pokud nechce ztratit svou dceru a vnoučata, musí ji přijmout takovou, jaká je. Rodiče obou žen vědí, že společně plánují potomka.

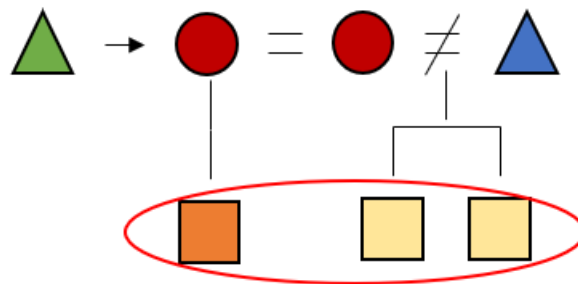
„Moje mamka hned ze začátku, když jsem jí řekla, že jsem s Veronikou, tak se zeptala, jestli bude mít vnoučata. Pro otce bylo důležité, aby měl příjmení po mně a naší rodině... o tom, jestli budou Veroniky rodiče brát naše dítě jako jejich vnouče, jsme se s níma nebavily. Ale Veroniky bratr se hrozně těší, že bude strejda a doufá, že to bude kluk.“

(Karolína 2022)

Rodina Karolíny a Veroniky je příkladem toho, jak lze příbuzenské vztahy vyjednávat a naturalizovat. Zatímco Veronika má vlastní biologické děti se svým bývalým manželem a tyto děti nejsou nijak biologicky příbuzné ke Karolíně,

ale vnímají ji jako tetu, Karolíny budoucí potomek bude vnímat Veroniku jako druhou matku a Veroničiny děti jako své sourozence. Důležitým rozměrem příbuzenství je to, že zahrnuje příbuzenské vazby, které jsou považovány za pevné nebo dané, přičemž dané nemusí nutně znamenat biologicky dané. Zejména ve vztahu k rodině, do které se člověk narodí, v níž si členství v žádném smyslu nevybírá a kde vztahy platí po celý život. Příkladem může být vnímání přátel rodičů ve vztahu k Egu jako tety a strýce (jako tomu bylo u dětí Veroniky ve vztahu ke Karolíně), ačkoliv neexistuje biologické příbuzenství. Stejně tak dané může být to, že se dítě narodí do rodiny homosexuálního páru. (Mason 2008: 33)

Graf č. 2

7 Příběh II. Tamara (24) a Šárka (30)

Tamara žila jako matka samoživitelka, když otěhotněla, věděla, že s otcem svého syna nezůstane. Otec není uveden v rodném listě, nikdy svého syna neviděl a do budoucna setkání Tamara ani neplánuje. Tamara a Šárka se pro syna nerozhodly spolu, nicméně přemýšlí o dalším dítěti.

„S Šárkou jsme se poznaly, když malému byl osmej, devátej měsíc zhruba, takže nebyla v tom těhotenství se mnou, v začátcích nebo u porodu... což na jednu stranu asi chybí v tý rodině.“

(Tamara 2022)

Tamara od začátku chtěla, aby její syn vnímal Šárku jako druhou matku. Šárka to tak od začátku nechtěla, ale postupem času to ze společného soužití vyplynulo samo. Přesto každá z žen zastává jinou roli, Tamara mateřskou, zatímco Šárka je vnímaná spíše více kamarádsky.

„Šárka ze začátku nechtěla, aby jí malej říkal mámo. Já jsem byla od začátku pro, aby měl dvě mámy. Žádná teta, žádná kamarádka, prostě máma. Je fakt, že mě vnímá jinak než Šárku, ale nemyslím si, že by to bylo na škodu.“

(Tamara 2022)

„On si to vybral sám, protože když se mluvilo o mně, mluvilo se o mně jako o Šárce, když ho za mnou Tamara posílala, posílala ho za Šáry a on přece jenom začal sám s tou mámou.“

(Šárka 2022)

Šárka má rozvedené rodiče a v kontaktu je pouze se svou matkou a sestrou. Její matka se sestrou vnímají Tamary syna jako vnuka a synovce. Syn vnímá Šárky matku jako babičku a její sestru jako tetu. Svůj rodinný model vnímá Tamara a Šárka jako srovnatelný s heterosexuálním vztahem. Biologická matka tráví s dítětem více času, zatímco nebiologická matka finančně zabezpečuje rodinu. V případě, že v budoucnosti bude pro jejich dalšího potomka biologickou matkou Šárka, převezme mateřskou roli ona.

„Jsme zasnoubený, takže další věc, co nás čeká. Uvidíme, jak to bude s manželstvím pro všechny, protože to by se zase obrátila situace, že by to fungovalo jinak... protože co se týká adopce dětí v homosexuálních párech, třeba naše konkrétní situace, tak po právní stránce Šárka i přes registrovaný partnerství není pro něj nic. Od toho se bude i odvíjet plánování druhého dítěte.“

(Tamara 2022)

V cestě k druhému dítěti by chtěly zvolit strategii hledání vlastního dárce, protože cesta přes kliniku asistované reprodukce pro ně představuje mnoho komplikací. Dárce se snaží hledat ve svém okolí, to ale nevychází z důvodu vlastních rodin těchto mužů, pro které je tato situace neobhajitelná.

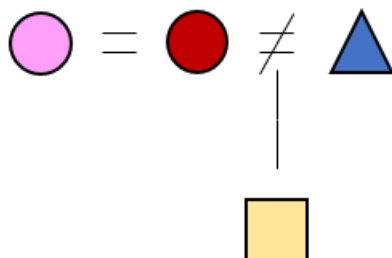
„Když už je to nějaký kamarád, tak si často nedovede představit, že někde bude mít dítě, na který nebude mít žádná práva, protože to bysme chtěly mít opatřený. Aby nám za rok neřekl, že se budeme soudit, protože to dítě je jeho... takže většinou je to kvůli tomu, že se známe, že by měl roli strejdy, kterej by přijel na návštěvu, věděl by, že je to jeho dítě, ale byl pro něj vlastně strejda. Když se ty lidi podívaj do budoucnosti, tak už to není tak snadný.“

(Tamara 2022)

Dalším problémem, se kterým se Tamara s Šárkou při hledání dárců setkaly byl ten, že muži byli ochotní stát se dárci, ale podmínkou byl pohlavní styk. V určitém okamžiku přemýšlely i o tom, že by dárcem mohl být Tamařin bratr, z toho ale kvůli jeho zdravotním problémům sešlo. Zásadní podmínkou ze strany obou žen je, aby dárci nebyl zapsaný v rodném listě, kontaktu s dítětem by nebránily. Zároveň obě podporují to, aby dítě znalo svého druhého biologického rodiče. V tomto případě musí být vztah mezi dospělými založený na vzájemné důvěře s ohledem na vymezení rolí, které budou v životě dítěte hrát. Syn, kterého vychovávají spolu svého otce nezná, ale jen z důvodu, že o něj otec nejeví zájem.

Rodinný model je znázorněn v Grafu č. 3. Ačkoliv se pro syna ženy nerozhodly společně, syn od útlého věku vyrůstá v rodině, kterou tvoří dvě ženy, přičemž jedna z nich je jeho biologická matka a druhá má roli matky sociální, i když se tomu zpočátku bránila, syn ji tak začal oslovovat sám. Zajímavé je opět to, že když se podobná situace stane v heterosexuální rodině, kdyby si Tamara našla místo ženy muže, většinová společnost by se nepozastavila nad tím, že tento muž se stává otcem, ačkoliv dítě není biologicky jeho a zároveň je muž za přijetí takové role mnohdy obdivován.

Graf č. 3

8 Příběh III. Kateřina (29) a Simona (27)

Kateřina a Simona se seznámily na vysoké škole. Po 2 letech vztahu začaly přemýšlet o založení rodiny. Biologické dítě chtěly obě ženy, zároveň chtěly obě zastávat roli matky i pro partnerčino dítě. Na základě věku se domluvily, že první se o početí pokusí Kateřina. Také chtěly, aby děti měly možnost dárce poznat, a proto se domluvily se svým kamarádem.

„Dlouhou dobu jsme byly domluvený, že otcem našich dětí bude jeden náš společný kamarád, který už dlouho žije v zahraničí a neměl zájem o nějaký sociální rodičovství i vzhledem ke svému rozevlátému životnímu stylu, nicméně chtěl ty děti fyzicky někdy mít. Už jsme to nějak rozjeli, začali jsme to realizovat, realizovat samotný inseminace a pak si to v průběhu rozmyslel. Původně naše představa byla, že ten člověk bude reálně existovat, děti budou vědět, kdo to je, s tím, že jestli mu budou říkat táto, by bylo vysloveně na nich. Věděly jsme od začátku, že nechceme, aby byl zapsán do rodného listu a že počkáme na to, až tam bude moct být uvedená partnerka. To teda nakonec nevyšlo, pro kamaráda byla realizace složitější, než si představoval...“

(Kateřina 2022)

Po první zkušenosti s dárce ženy zkoušely hledat dál ve svém okolí, to se nedařilo, a tak začaly hledat anonymního dárce přes internetovou seznamku. Na seznamce našly muže, který se stal dárce a narodila se dvojčata. V takovémto případě je ženám známá jen zdravotní anamnéza dárce, obvykle setkání probíhá na místě, které není domovem zúčastněných, aby se navzájem nemohli dohledat. S dárce v kontaktu nejsou, ale společně se domluvili, že když ho děti budou chtít poznat, mohou ho kontaktovat. Aby alespoň z nějaké části předešly tomu, že by si dárce chtěl děti nárokovat, nemá na ženy žádný kontakt a ani neví, kde bydlí. Ženy na dárce kontakt mají, ale je to jediná informace, kterou o něm v tuto chvíli mají.

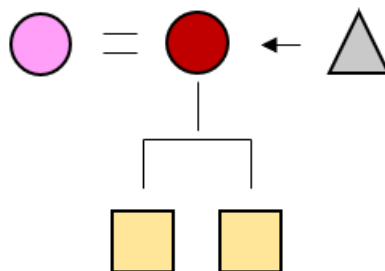
I když se narodila dvojčata, obě ženy chtějí ještě dalšího potomka. Biologickou matkou by byla Simona a dárce by byl stejný muž. Ženy dávají přednost jednomu dárce, aby maximalizovaly biogenetické vazby mezi svými dětmi, což znamená, že takto počaté děti jsou příbuzné s ohledem na jednoho mužského dárce.

„My jsme se shodly, že kdyby případný další dítě mohlo být právně považovaný za sourozence našich dětí, to znamená, že bychom v rodných listech všech dětí mohly být obě a oni by z hlediska zákona byli sourozenci, mohli by stejně dědit, mohli by mít stejný postavení směrem k nám k oběma, tak by nám na tom tolik nezáleželo, ale takhle, když neexistuje žádný právní pojítka mezi nima, tak nám záleželo na tom, aby byli aspoň polorodí sourozenci. Kdyby do budoucna nebylo možný využít stejného dárce, tak bych byla matkou zase spíše já.“

(Kateřina 2022)

Rodinný model lze vidět na Grafu č. 4. V kontextu této rodiny není známá rodinná situace dárce, navzájem se nenavštěvují a pokud má dárce vlastní rodinu, nevymezují se zde žádné příbuzenské vztahy mezi dětmi. Z pohledu širší rodiny je na tuto rodinu nahlíženo bez problémů a při vyjednávání identity sociální matky a dítěte směrem k rodičům sociální matky nevznikl žádný problém. Rodiče Simony vnímají dvojčata jako svá vnoučata.

Graf č. 4

9 Příběh IV. Monika (35) a Lucie (32)

Monika věděla, že chce mít děti. S partnerkou se po 5 letech vztahu rozhodly, že založí rodinu. Rok a půl docházela Monika do reprodukčního centra, kde se nakonec pomocí in vitro fertilizace početí podařilo. S partnerkou byla ještě 2 roky po narození dcery a poté se rozešly. Monika si našla novou přítelkyni, se kterou dceru vychovává a dcera ji vnímá jako druhého rodiče. S bývalou partnerkou se také vídá, ale ta nezastává žádnou rodičovskou roli.

„Od začátku to bylo tak, že já jsem máma a partnerku oslovovala jménem a malá byla v tom věku, kdy se ještě neptala. Teď nedávno se ptala, že do školky chodí i tatínkové, tak jsme na to řekly, že má mě a má mou novou partnerku a dál se neptala, je jí tři a půl. U nás je to, že já jsem máma a partnerce říká jménem, nechtěly jsme, aby byla teta, je to rodič, ale je oslovovaná jménem. Chceme, aby měla jasně daný, že máma jsem já, ale jsme obě rodiče.“

(Monika 2022)

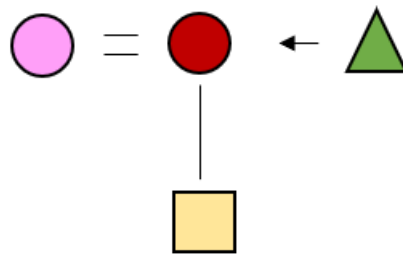
Oplodnění na klinice probíhalo tak, že kliniku Monika navštívila se svým kamarádem, předstírali, že jsou pár a že partner je neplodný. Opět se zde setkáváme se vznikající domněnkou otcovství tohoto muže. Dárce je tedy anonymní a dcera nemá možnost ho poznat.

„Malá je zatím malá a na nic se neptá, myslím si, že to bude složitější, až budeme vysvětlovat, proč jsme dvě ženy a kdo je otec. Ale zatím jsme nad tím až tolik dopředu nepřemýšlely.“

(Monika 2022)

Rodinný model je znázorněn na Grafu č. 5. Pokud jde o širší rodinu, Moničiny partnerky rodiče se nechávají oslovovat jako teta a strejda, nestaví se do role babičky a dědečka jako tomu bylo u předešlých rodin. Není to z důvodu, že by se od rodiny distancovali nebo popírali význam příbuzenství jejich dcery a dcery její dcery, ale připadají si na prarodičovskou roli příliš mladí a toto oslovení je jim příjemnější.

Graf č. 5

10 Příběh V. Denisa (37) a Aneta (37)

Denisa a Aneta tvoří pár už 15 let. Seznámily se na internetu, ani jedna z nich neměla předtím vztah s žádnou jinou ženou. Brzy spolu začaly žít a po 3 letech uzavřely registrované partnerství, které pojaly jako svatbu.

„Měly jsme padesát hostů, oddávaly nás kamarádky, protože matrikářka mohla předat jenom nějaký lejstro k podpisům. Měly jsme to celý hodně honosný, měly jsme obě šaty a bylo to hrozně hezký. No a po sedmi letech jsme už plánovaly dítě.“

(Denisa 2022)

Ženy našly dárce na internetu ve speciální skupině pro duhové rodiny, kde inzerují buď páry, že hledají dárce nebo inzerují dárce, že darují sperma. Tato volba opět vyžaduje absolutní důvěru ze strany všech dospělých.

„My jsme tam teda daly inzerát, že hledáme a měly jsme naprosto jasné požadavky, jak má vypadat, jaký má mít vzdělání, jak má být vysoký. Ozvalo se nám hodně zvláštních individuí, ale i náš dárce a s tím jsme se domluvily. Zkusily jsme to stříkačkou a vyšlo to napoprvý no a narodil se nám syn.“

(Denisa 2022)

Každá z žen chtěla porodit své biologické dítě, a tak se rozhodly pro model, ve kterém nejdřív porodí jedna a za nějaký čas druhá. Vzhledem k tomu, že u nich neměl rozhodovací roli věk, protože jsou obě stejně staré, rozhodovaly se na základě finančního ohodnocení. Nedlouho po narození syna se ženy rozhodovaly pro dalšího potomka, pro kterého chtěly z mnoha důvodů stejného dárce. Na řadě byla Aneta, ale nedařilo se jí otěhotnět, tak se ženy v pokusech začaly střídát, poté na dlouhou dobu

s pokusy přestaly. Uplynulo šest let a ženy usoudily, že je čas na poslední pokusy. Aneta v průběhu let svou roli biologické matky přehodnotila zejména ze zdravotních důvodů.

„Ten náš dárcce s náma jde celou dobu tak stabilně a je k dispozici pro další sourozence. Teď se nám zadařilo a Denisa je na začátku těhotenství. U nás aspekt toho, kdo bude rodit není klíčový. Kdo je důležitější matka nebo miň důležitá, my to máme tak, že obě dvě matky jsme naprosto rovnocenný a vnímá to takhle i naše dítě, pro kterýho není úplně důležitá ta rovina toho, kdo ho porodil. On to samozřejmě ví, že ho porodila jenom jedna z nás a on si to sám pro sebe pojmenoval tak, že jedna maminka ho rodila a jedna maminka ho chovala, čímž on myslí to, že když se narodil, tak já jsem si ho vzala k sobě, zatímco ošetřovali manželku po porodu. Přijde mu to naprosto adekvátní a rovnocenný. Nemá žádný preference, že by víc tíhnul k biologický matce, vůbec.“

(Aneta 2022)

Ženy chtějí, aby syn vnímal různorodost rodin a udržují kontakty jak s heterosexuálními přáteli, tak s přáteli homosexuálními. Doposud syn nepřišel za svými matkami s otázkou na svého otce.

„Když se ho někdo zeptá, tak řekne, že má dvě maminky a jde od toho. A vůbec se nad tím nepozastaví.“

(Aneta 2022)

Pokud jde o dárce, nechtěly, aby jim vstupoval do výchovy. Nejdříve uvažovaly o klinice umělého oplodnění, ale nakonec došly k závěru, že chtějí vědět, zda jim je dárce vůbec sympatický.

„Naše prvotní domluva s našim dárce byla, že až si naše dítě nebo naše děti vzpomenou, že by rádi poznali dárce, nenazýváme ho otcem, je to prostě dárce, tak jestli souhlasí s tím, že by se s nima mohl vidět nebo jestli je ta možnost, že by se s ním mohly poznat, popovídat si s ním. A dárce s tím souhlasil, říkal, že se mu strašně líbí ta myšlenka, protože on sám otce nikdy nepoznal, on byl dítě z nemanželského vztahu, kdy jeho biologickéj otec si odskočil od svojí rodiny a pak je zase opustil, takže on nikdy nepoznal toho biologickýho otce, než vůbec stačil ho jakkoli vyhledat, tak umřel, on byl o hodně starší než jeho matka. Takže říkal, že tu možnost by přivítal, protože to dítě by mělo možnost poznat svojí druhou sadu genů, ale zároveň akceptuje to, že nechceme, aby hrál nějakou důležitější roli.“

(Aneta 2022)

Vztah s dárce se neustále vyvíjí. Nejdříve ženy nechtěly udržovat žádný kontakt hlavně kvůli nedostatečnému právnímu vymezení role sociální matky a snadnému přístupu k získání otcovských práv ze strany dárce.

„On akceptoval to, že ta role bude jednorázová jako pomoc s početím a dál už nebude nic, nebudeme se vídat, nebudeme v kontaktu, nebude dostávat fotky, nebude nás znát, nebude mít možnost nás vyhledat, pouze v případě, že by ty děti měly zájem. Ale jak léta plynuly a vzájemně jsme se prověřovali a viděli jsme, že všechno, na čem jsme se kdy domluvili, tak platí a kdykoliv jsme my iniciovaly nějaký pokusy, tak on byl vždycky spolehlivej, dával nám k dispozici veškerý svoje

osobní údaje, i když vůbec nemusel, tak ta důvěra narůstala, tak proběhlo i osobní setkání. Ale ve všem jsme pořád opatrný, aby to nenarušilo naši rodinu, protože dokud se neuzákoní možnost osvojení sociálním rodičem, tak dokud je ta kolonka druhého rodiče prázdná, tak jsme pořád ohrožený.“

(Aneta 2022)

Dárce je heterosexuální muž, který má vlastní partnerku a plánují spolu děti. Zde hraje důležitou roli domluva mezi dárcem a jeho partnerkou, přičemž je nutné, aby dárce byl schopný vysvětlit svou pomoc prostřednictvím dárcovství jiným ženám a souhlas partnerky. Po vzájemné domluvě mezi všemi začal dárce sepisovat knihu sám o sobě, aby děti měly možnost poznat, kdo je na druhé straně, co zažíval, co ho bavilo nebo jaká byla jeho motivace pomoci.

„On je hrozně hodnej člověk, je dárcem krve a kostní dřeně. Chodil darovat i sperma na kliniku, ale došel do bodu, kdy se přistihl, že by vlastně rád věděl, jestli někdy reálně opravdu někomu pomohl a jestli z tohoto jeho darování opravdu někdy něco vzniklo, tak se rozhodl, že si vybere dvě rodiny, ale opravdu jenom dvě, aby to bylo etický a že naživo pomůže těm rodinám. Počítal s tím, že kdyby to vyšlo a do budoucna by chtěly další dítě, tak že by pomohl. V době, kdy jsme si začali psát, tak nám prozradil svůj záměr a že už se s jednou rodinou takhle schází. Nakonec se stalo, že se jim taky zadařilo a mají o rok mladšího chlapečka, než máme my. My jsme iniciovaly setkání, protože nám to přišlo hezký, že by tam do budoucna byla taková zajímavá sourozenecká linie. Děti jsou v pravidelném kontaktu,

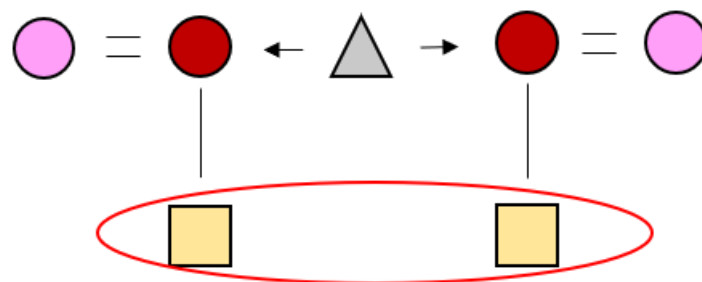
ač o sobě zatím v takovýhle rovině neví, fungují jako kamarádi, ale určitě jim to řekneme, až budou mít větší rozum, ale mají se strašně rádi.“

(Aneta 2022)

Graf č. 6 zobrazuje model rovnou dvou rodin, které jsou propojené skrze stejného dárce. Oba lesbické páry mající potomky jsou si vědomy toho, že mezi dětmi je příbuzenské pouto, o kterém jim chtějí v budoucnu říci.

Na této rodině je velmi viditelná i genderová vyrovnanost. Obě ženy pracují z domova a se synem tráví obě stejně času. Syn nemá tendenci rozlišovat mezi tím, zda je důležitější biologická nebo sociální matka – jeho slovy matka, která ho porodila nebo matka, která ho chovala. V kontrastu s heterosexuálním rodičovstvím, které je často založeno na mocenských vztazích mezi rodiči, nabízí homosexuální rodičovství rovnost pohlaví, a tedy i rovnost rodičů. V těchto rodinách nedochází k genderovému rozdělování rolí na mužské a ženské. Maureen Sullivan (2004) označuje toto genderové rozdělení jako sociálně vykonstruované a rozšířený názor, že jedna z žen ve vztahu plní ženskou roli a druhá mužskou se podle ní zdá být překonaný. (Sullivan 2004: 8)

Graf č. 6

11 Příběh VI. Karin (29) a Klára (32)

Karin a Klára se znají už od střední školy. Ani jedna z nich neměla žádný předchozí vztah s ženou. Spolu tvoří pár už 10 let. O dětech se začaly bavit v začátcích vztahu, protože obě rodinu chtěly, ale zároveň se bály toho, zda je to v České republice vůbec možné. Nejdříve přemýšlely o tom, zda by chtěly, aby měl dárcce/otec v životě dětí nějakou roli.

„Rozcházely jsme se v tom, jak to pojmout, já jsem brzo přišla na to, že by nebylo špatný, i když je to samozřejmě riskantní, aby dítě znalo i toho biologickýho dárce, s tím, že partnerka s tím problém měla, ale já jsem to začala víc prosazovat. O klinice jsme nikdy naplno neuvažovaly, hledaly jsme dárce na internetu, měly jsme i vícero schůzek, ale to jsme nakonec odpískaly, protože se nám pak nabídl kamarád, to se taky nepodařilo, to jsme zkoušely v roce 2016, ale nakonec máme dárce člověka, kterýho známe, a to bylo o 2 roky pozdějc.“

(Karin 2023)

„U mě je to z toho sobeckýho hlediska, že bude rodit partnerka, já budu chodit do práce a já pro to dítě biologicky nic nebudu. Jak mi bude říkat – teto, Kláro, mami? Bude vědět, že Petr je jeho táta, jemu bude říkat táto a mně jak? Je to sobecký, ale jsem tady já a já jsem se bála, že ty děti budou chtít místo mě toho druhýho. Naše děti nakonec budou znát otce, dcera ho zná a asi mi je to teď už jedno, on má svoje potomky, ale stýkají se a vystupuje jako otec. Ale stejně se bojím, že mi v 15 řekne, že pro ní nejsem nic a ať jí nemluvim do života. Můj táta mě vždycky uklidní tím, že rodič není ten, kdo dítě zplodil, ale kdo ho vychovává.“

(Klára 2023)

Klára měla zpočátku s představou známého dárce problém. Cítila se a stále se do nějaké míry cítí jako sociální matka bez biologických a právních vazeb k dětem ohrožená, protože matka, která dítě porodí má okamžitě rozpoznatelný a ověřitelný vztah se svým dítětem, zatímco druhá matka, která nemá status biologické matky, ani právně uznané manželky je dvojnásobně vyloučena z oblasti příbuzenství a rodiny. Její vyloučení je vystavěno na nedostatku pozitivních opatření pro roli druhé matky. (Hayden 1995:49) Obě ženy jsou nakonec rády, že zvolily rodinný model, ve kterém svým potomkům umožnily poznat i jejich otce/dárce. Stejného dárce oslovily i při dalším pokusu, ze kterého se narodila dvojčata. V obou pokusech využily metodu domácí inseminace.

„My jsme řešily, že pokud by to s ním nevyšlo znova, tak bysme přemýšlely, jestli vůbec budeme mít další děti, že jsme chtěly, aby to bylo stejný, ty geny.“

(Karin 2023)

Děti muže, který je otcem dětí Karin a Kláry jsou z biologického hlediska polorodí sourozenci dětí žen a zároveň se tak děti i navzájem vnímají. Ženy by byly rády, kdyby tady pro sebe do budoucna jako sourozenci navzájem byli.

„Nejdřív jsme mu říkaly jménem, strejda nám bylo divný, ale tím, že se vídáme i s těma jeho dětma, tak nám to asi ujelo a řekly jsme něco s tátou. A pak jsme jí vysvětlily, že děti u ní ve škole mají tatínka a maminku, ale ona má dvě maminky a tatínka a ona to vzala úplně v pohodě.“

(Klára 2023)

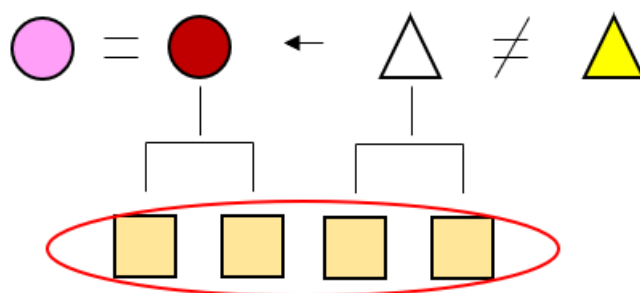
Dynamika příbuzenství se projevuje v příbuzenských vztazích propojením toho, co je dáno a toho, co je vytvořeno. Otázky o tom, jak kdo vypadá a komu se podobá nebo po kom je, jsou v této oblasti nevyhnutelné. Každý má z rodiny nějakou zkušenost s tím, že se na základě příbuzenství hledají podobnosti mezi jejími členy. Tato praxe je zajímavá s ohledem na sociální matky, které s dětmi nejsou biologicky příbuzné, a přestože si pravděpodobně nebudou s dětmi podobné vzhledově, mohou děti převzít jejich jiné vlastnosti. (Mason 2008: 30)

„Nikdy mi neřeknou třeba, že mají oči po mně. Ale zase malá je drzá po mně.“

(Klára 2023)

Grafické znázornění modelu této rodiny lze vidět na Grafu č.7. Karin a Klára vychovávají své tři děti, přičemž Karin je jejich biologická matka a Klára je v roli sociální matky. Zároveň děti znají i svého otce, který má své vlastní děti, které má díky možnosti surrogátního mateřství². Děti se navzájem vnímají jako sourozenci. V rozšířené rodině ze strany sociální matky jsou děti vnímána jako vnoučata, pouze děti vychovávané Karin a Klárou.

² Surogátní mateřství je také známé jako náhradní mateřství. Tento proces spočívá v tom, že žena souhlasí s tím, že porodí dítě a následně ho předá biologickým nebo právním rodičům. Často je využíván v případech, kdy biologičtí rodiče mají problémy s plodností nebo v případě gay párů, kdy jedna žena daruje vajíčka, která jsou oplodněna spermiemi těchto mužů a následně je embryo vloženo do dělohy jiné ženy. (Prokopijevic 1990: 170) Surogátní mateřství rovněž přináší do významu mateřství, které bylo doposud nezpochybnitelné pochybnosti, protože je nutné řešit otázku toho, která z žen je matkou narozeného dítěte. (Valdrová et al. 2004: 49)

12 Příběh VII. Kamila (34) a Justýna (32)

Kamila a Justýna jsou spolu 8 let. Pochází ze stejného města a seznámily se přes internet. Nyní mají syna, kterému jsou 2 roky. Původně se na cestě za rodinou chtěly vyhnout klinice umělého oplodnění. Ženy hledaly anonymního dárce, s několika z nich se sešly a vybraly jednoho z nich, se kterým se domluvily. Nakonec od této cesty ustoupily, zejména kvůli vztahové krizi. Na doporučení kamarádek zkusily vybranou kliniku, na které proběhlo oplodnění in vitro fertilizací. K této reprodukční strategii opět potřebovaly podpis od muže, kterému vzniká domněnka otcovství. Ačkoliv je zde důležitá důvěra z obou stran, v tomto případě dal souhlas muž, kterého neznaly.

„Legislativně je to tak, že tam s náma musí přijít chlap, kterýho tam identifikujou a podepíše papíry, ale dá se to udělat i tak, že nepřijde a jde na check point, a vlastně tam se prokáže. Toho kluka neznáme, našly jsme ho přes naší kamarádku a jemu bylo jedno, že to podepíše. Na klinice jsme se dál pohybovaly jako pár. Chovali se k nám normálně, jako k platícímu klientovi.“

(Kamila 2023)

Ženy zanedlouho navštíví kliniku znovu. Díky tomu, že se při prvním pokusu podařilo úspěšně oplodnit více vajíček a embrya následně zamrazit, mají nyní možnost je využít. To znamená, že obě děti budou mít stejného dárce.

„On ten proces není ani levnej ani příjemnej, takže ve chvíli, kdy byla možnost jednoho si nechat zamrazit, tak jsme to udělaly. Máme ho zamražený 3. rok a zkusíme ho využít, takže

ano, budou plnorodí sourozenci. Pokud by to nevyšlo, asi bychom měly jiného dárce, ale zkusily bychom se zeptat na tu možnost, aby byl stejný.“

(Kamila 2023)

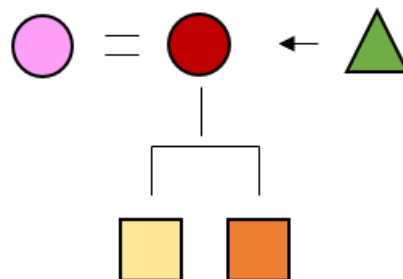
Zpočátku ani jedna strana rodiny ženy v založení rodiny nepodporovala. V tuto chvíli jsou za jejich syna všichni rádi a fungují jako rodina. Vzhledem k tomu, že syn má biologickou vazbu pouze na jednu z žen, chtějí pro něj sourozence i z důvodů rozšíření těchto biologických vazeb.

„Zatím jsme úplně nepřemýšlely nad tím, jak mu vysvětlíme, kde je jeho otec nebo dárce. Ale mně to zase nepřijde jako velký drama, protože když si člověk vezme, kolik existuje typů rodin a kolik svobodnejch matek je, tak pro mě má pořád větší hodnotu to, že se snažíme být funkční rodina.“

(Kamila 2023)

Rodinný model je znázorněn v Grafu č. 8. Protože se ženy vydaly cestou kliniky asistované reprodukce s využitím anonymního dárcovství, jejich děti nebudou mít možnost dárce poznat.

Graf č. 8

13 Příběh VIII. Helena (32) a Barbora (35)

Helena a Barbora se seznámily přes internetovou seznamku a jsou spolu 6 a půl roku. Hned na začátku vztahu se ženy bavily o založení rodiny. Po 2 letech vztahu se jim narodila dcera.

„My jsme se domluvily, že chceme rodit obě dvě. Ze zdravotních důvodů jsem šla já první, partnerka je starší o 3 roky. No a teď se snažíme o druhý a snaží se otěhotnět partnerka.“

(Helena 2023)

Ženy hledaly dárce na internetu. Dárce zde našly a snažily se o oplodnění stříkačkovou metodou, to se ale nedařilo. Po půl roce našly ještě jednoho dárce a zkoušely to i s ním. Ani s jedním to nešlo. Nakonec se domluvily s kamarádovo přítelem, který už dříve touto cestou pomáhal otěhotnět své kamarádce. Dárce je tedy muž z blízkého okolí žen, a i zde je velice důležitá domluva o vzájemném fungování v rámci rodiny. V tuto chvíli se pokouší otěhotnět druhá z žen se stejným dárce.

„Chtěly jsme stejného dárce, aby byly příbuzný. Oni v podstatě právně sourozenci nebudou, protože budou mít jinou mámu a otec nebude v rodném listě, ale chtěly jsme, aby byli pokrevně sourozenci.“

(Helena 2023)

Muž, který daroval sperma Heleně a Barboře pomohl tímto způsobem i jiné rodině. S druhou rodinou v kontaktu nejsou, ale navzájem o sobě vědí. V případě, že by se děti chtěly navzájem poznat, rodiny se tomu nebrání. Dárce v životě dcery

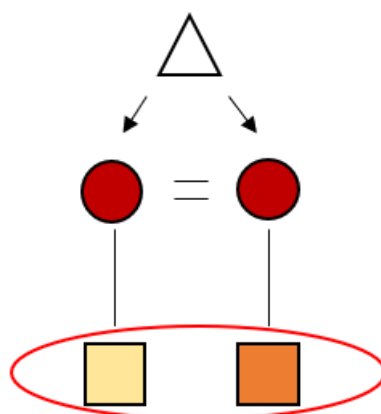
nevystupuje jako otec. Jeho motivace byla pomoc ženám v založení rodiny, ale zároveň nechtěl žádnou rodičovskou roli.

*„Znají se, ale je to dárcce, ona ho má jako strejdu a neví o tom.
My jsme byly takhle domluvený, on je mladej a nechce děti.
Těžká otázka je, jestli jí řekneme, že je dárcce, říct jí to
nechceme.“*

(Helena 2023)

Rodinný model je znázorněn v Grafu č. 9. Ženy doposud nemají vyřešenou otázku týkající se toho, zda jednou svým dětem řeknou, kdo je dárcem. Dárce však v životě dcery hraje roli a je vnímán jako strýc. Otázkou je, zda se to do budoucna změní. Ženy často zůstávají v kontaktu s dárci z důvodu, aby svým dětem mohly odpovědět na otázku „Kdo je můj otec/dárcce?“ Znalost vlastního původu je kulturně chápána jako konstitutivní informace o pocitu vlastní identity. Stejně jako pátrání adoptovaného dítěte po svých biologických rodičích je pátrání dítěte z lesbické rodiny po dárci může být prožívané jako cesta k objevení sama sebe a k vlastní identitě. (Nordqist 2011:12)

Graf č. 9

14 Příběh IX. Michaela (34) a Linda (40)

Michaela má dceru ze svého předchozího vztahu s mužem. Tento muž vystupuje v jejím životě jako otec. Michaela nyní žije s Lindou, která je vnímaná jako teta, která má však důležitou roli v životě dítěte.

„My jsme se s malou o tom nijak nebavily, ale když někomu něco o Lindě říká, tak říká maminky teta, takže chápe, že je to stejnej vztah. Úplně jí miluje, ale podle mě jí vnímá míň než mě, míň než tátu, ale zase víc než všechny ostatní, to rozhodně. Hodně se blíží k rodičovský roli. Linda se o ní stará jako o vlastní, vyzvedává jí ze školky, jezdí s ní na kroužky, doma si s ní hraje, ale zase si myslím, že může být připravená na to, že jednou jí třeba mít nebude, což já bych jako máma nezvládla. Kdyby se vťah rozpadnul.“

(Michaela 2023)

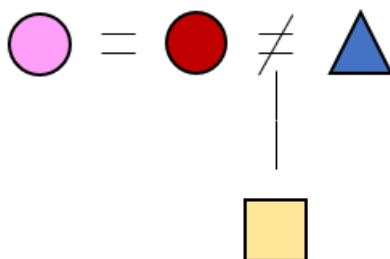
Kdyby v budoucnosti ženy plánovaly potomka společně, chtěly by takový rodinný model, ve kterém budou obě dvě vnímané jako matky. Roli dárce však považují za důležitou a chtěly by s ním být v kontaktu zejména proto, aby jejich dítě mělo možnost zjistit, kdo stojí na druhé straně.

„Kdybych plánovala další dítě s přítelkyní, chtěla bych, aby byla v roli druhýho rodiče, druhý mámy. Dárce by určitě byl úplně mimo postavenej, nebyl by to rodič, kterej by si dítě na víkendy půjčoval, to vůbec. Ale nebyla bych úplně proti, kdyby jednou za čas proběhla návštěva a v dospělosti by to dítě mělo možnost ho poznat. Nechtěla bych to dítě nechat v tý nevědomosti, aby nebylo zmatený, obzvlášť když mu ta máma tají něco, co ví a neřekne mu to.“

(Michaela 2023)

Rodinný model (Graf č. 10) je ve svém grafickém znázornění stejný, jako rodinný model Tamary a Šárky (Graf č. 3) s tím, že biologický otec dcery zastává rodičovskou roli, zatímco Linda je vnímaná jako další důležitý člen rodiny, jehož role se blíží k roli rodičovské.

Graf č. 10

15 Příběh X. Magdaléna (33) a Silvie (28)

Magdaléna a Silvie se seznámily v práci a nyní jsou spolu 4 roky. O založení rodiny se bavily od začátku, obě si rodinu přály. Protože ani jedna neměla touhu stát se biologickou matkou, nejdříve přemýšlely o adopci.

„My jsme obě dvě byly nakloněný k tomu adoptovat, po tom, co jsme si zjistily informace o tom, jak probíhá adopce v Český republice, že vlastně by stejně musela žádat jenom jedna z nás, že z homosexuálního páru by mohla adoptovat jenom jedna z nás. Tím pádem bysme byly na konci toho pořadníku, protože co jsem já načetla, tak se nejdříve dostává na páry, který jsou heterosexuální, prokazatelně nemůžou mít děti a tak dále. Takže bysme čekaly hrozně dlouhou dobu. A do toho, co všechno bysme musely absolvovat, i když jsme dobře situovaný, rozumný, vzdělaný, nekouříme, nepijeme a tak dále, tak jsme tím pádem posunuly adopci stranou.“

(Magdaléna 2023)

Protože adopce je homosexuálním párům znemožněna, adoptivní matkou by se mohla stát pouze jedna z žen a celý proces by trval dlouhou dobu, rozhodly se ženy pro biologické dítě. Nejdříve zvažovaly, zda osloví někoho ze svých známých, přemýšlely i o tom, zda osloví své homosexuální kamarády, kteří tvoří pár nebo zda budou hledat anonymního dárce. Nakonec zvolily cestu přes kliniku asistované reprodukce.

„Shodly jsme se na tom, že je těžký vychovávat dítě s jedním člověkem, se kterým si rozumíte, natož aby dítě mělo 4 rodiče. Když jsme přemýšlely o neanonymním dárce, řekly jsme si, že je tam riziko toho, že si za 10 let řekne, že nemá vlastní děti, tak si bude nárokovat to naše. To jsme shodily ze stolu kvůli

právní nejistotě. No a nakonec z toho nejlíp vyšla klinika, získat si podpis nějakýho kamaráda nebo známýho a s ním potom tam docházet jako neplodný pár... I tahle cesta byla docela těžká, protože v rámci český legislativy muž, kterej nám dal podpis, já bych po něm mohla nárokovat otcovství, a to samý by mohl chtít on. Ale řekly jsme si, že to asi nikdo nebude chtít využít, když to dítě nebude biologicky jeho... Problém byl i s podpisem, kamarádi z toho měli strach, protože podle zákona oni by byli otcem a oni se báli o peníze. Rozvrátilo nám to několik přátelství. Nakonec jsme sehnaly muže přes kolegyni z práce, kterej byl její kamarád ze střední.“

(Magdaléna 2023)

I v této rodině se v souvislosti s klinikou asistované reprodukce objevuje problematická role muže dávajícího souhlas k umělému oplodnění, kvůli již zmíněné domněnce otcovství. Pokud jde o rodičovské rozdělení rolí v rodině, obě ženy pracují z domova, takže se o rodičovskou roli chtějí podělit.

„Do určitý míry, ač to partnerka neslyší ráda, tak je víc v takový tý tradiční roli toho otce, ale takovýho moderního, kterej uklízí a pomáhá a vaří a přebaluje a dělá všechno, co asi dřív se nedělalo, takže nevím, jak to popsát, budeme to sdílet spolu, ale budu primárním pečovatelem, zatímco partnerka bude primárně pracovat.“

(Magdaléna 2023)

Obě ženy pracují z domova podobně jako Denisa s Anetou (viz Příběh V.). Zatímco Denisa s Anetou mají díky možnosti práce z domova možnost trávit stejně času se synem a syn nedělá rozdíl mezi sociální a biologickou matkou, Magdaléna

a Silvie vlastní situaci vnímají tak, že ačkoliv bude sociální matka do velké míry se vším pomáhat, biologická matka bude dítěti blíže.

Cesta k oplodnění a dítěti přes kliniku asistované reprodukce znemožňuje dítěti poznat muže, který daroval sperma. K otázce anonymního dárce se ženy staví tak, že je tato praxe běžná i v heterosexuálních rodinách.

„My máme v ulici shodou okolností pár, kde si museli pomoci přes kliniku, protože soused měl problém s plodností, takže jsme v takové situaci, že i v heterosexuálních párech ne vždycky ty miminka si můžou spolu udělat ty partneři. Dál máme v okolí rodiny, kdy jeden z rodičů nefungoval, a to zázemí vzniklo až prostřednictvím druhého manželství... Že tu rodinu tvoří víc než ta biologie.“

(Magdaléna 2023)

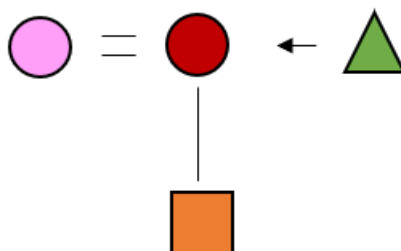
Ženy zastávají názor, že rodina nemusí být nutně založena na biologických vazbách mezi svými členy, zároveň však cítí nedostatečné právní ošetření vztahů mezi členy vlastní rodiny. Protože se příbuzenství odvíjí od manželství nebo biologie a registrované partnerství žádné další příbuzenské vztahy nevymezuje, nevzniká tak oficiálně příbuzenství mezi oběma rodinami.

„Všechno se to týká rodiny a vztahů v rodině, protože já sice říkám tchýně, žejo, ale není to tchýně. Ona je připravená, že bude babička, ale nebude babička, protože to reálně biologicky není její vnouče, takže je to takový zbytečně neošetřený.“

(Magdaléna 2023)

Magdaléně se zanedlouho narodí dítě, které bude vychovávat společně se svou přítelkyní Silvií, která mu bude druhou matkou. Jejich rodinný model je znázorněn na Grafu č. 11. Přestože je dárce plně anonymní, ženy tuto skutečnost nevnímají negativně, protože tímto způsobem se rodí mnoho dětí, jen to není tak kontroverzní téma jako v případě lesbických matek.

Graf č. 11

16 Příběh XI. Markéta (37) a Hana (35)

Markéta a Hana jsou spolu 5 let a o založení rodiny se spolu bavily od začátku vztahu, obě rodinu chtěly. Markéta má dceru z předchozího heterosexuálního vztahu a nyní má se svou přítelkyní další dceru. K dalšímu dítěti jim pomohl anonymní dárcce, kterého našly přes inzerát. S dárcem v kontaktu nejsou, ale jsou společně domluveni na tom, že kdyby chtěly další dítě, mohou ho kontaktovat. Stejného dárce chtějí z důvodu, aby děti byly pokrevně příbuzné.

„Partnerka je vnímaná jako matka oběma dětma. I když moje dcera jí neříká mami, tak jí za matku považuje a všude říká, že má dvě mámy a tátu. Otec si jí někdy bere na víkend... Ale když ve škole má nakreslit rodinu, tak kreslí nás, dvě a svou sestru.“

(Markéta 2023)

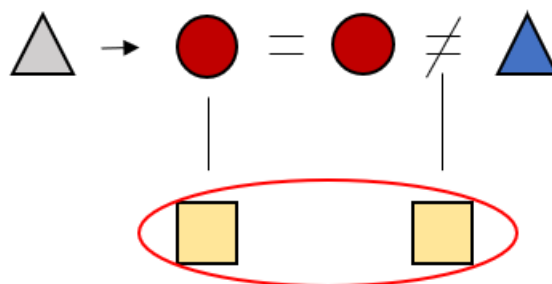
Hana žije s Markétou a její dcerou od dceřina útlého dětství, a tak zastupuje roli druhé matky, ačkoliv v životě dcery vystupuje i otec, který s ní tráví víkendy. Druhou dceru porodila Hana. Obě dcery se navzájem vnímají jako sestry s tím, že Markétina dcera nepovažuje za své prarodiče rodiče svého otce, ale rodiče Hany.

„My máme perfektní rodiče z obou stran, takže táta všude říká, že má zeťáčku a všude nás normálně představí, není s tím žádný problém. Moji rodiče vnímají naše společné dítě jako vnučku a z partnerovo strany dcera prarodiče nezná, takže má prarodiče od partnerky.“

(Markéta 2023)

Jak lze vidět na Grafu č. 12, každá z žen je pro jednu z dcer biologickou matkou a pro jednu matkou sociální. Ačkoliv právní systém neumožňuje příbuzenství mezi všemi členy rodiny, rodina Markéty a Hany a jejich rozšířená rodina tak fungují.

Graf č. 12

17 Příběh XII. Veronika (31) a Lucie (35)

Veronika a Lucie se seznámily na vysoké škole. Jsou spolu 10 let a mají dceru. K početí využily možnost anonymního dárce. Otázka založení rodiny pro ně nebyla lehká, věděly, že děti chtějí, ale nevěděly, jakou strategii zvolit.

„Ono to není o tom, že se rozhodnete mít děti, ale v našem případě to najednou přišlo, že chceme děti a otázka byla, jak si pořídíme děti. Dárce jsme si představovaly takového, aby byl anonymní, aby v budoucím životě našeho dítěte nehrál roli a neměl rodičovské povinnosti, chtěly jsme, aby to byla osoba, kterou ani my neznáme. Nechtěly jsme jít cestou kliniky, protože v době té inseminace je žena stimulovaná hormony a my jsme chtěly, aby to bylo v tomhle směru co nejpřirozenější a zároveň abysme u toho byly obě.“

(Veronika 2023)

Nakonec se jako nejlepší možná reprodukční strategie splňující všechny požadavky ukázala možnost využití anonymního dárce, kterého ženy našly na internetu. Ženy mají s dárce domluvu, že v případě, kdyby chtěly dalšího potomka, můžou ho kontaktovat. Stejný dárce nebyl preferovaný z hlediska příbuzenských vazeb mezi dětmi navzájem, ale zejména proto, že hledání dárce je velice složitý proces a v případě, že se podaří nějakého vybrat, je snazší s ním později spolupracovat.

„To že už máte domluvenýho jednoho dárce je mnohem praktičtější, než znova hledat, vybírat. Obecně ty schůzky pro nás nebyly vždycky komfortní a trvá to dlouhou dobu...“

V našem rodinném modelu ty děti budou sourozenci bez ohledu na to, jak moc biologicky k sobě patří, prostě jsme rodina a nějaká genetika pro nás nehraje roli.“

(Veronika 2023)

Prvního potomka porodila Lucie, protože je starší než Veronika a v době rozhodování měla Veronika větší plat. V tuto chvíli se stejnou metodou pokouší otěhotnět Veronika. Veronika jako první ze všech dotazovaných žen zmiňuje důležitost porodu pro ni, jako sociální matku. Být u porodu se svou ženou, která rodí jejich společné dítě pro ni představovalo další část získání své identity matky. Přítomnost u porodu jí byla znemožněna a ona se s tím dlouhou dobu nemohla vypořádat až si začala pokládat otázky, zda je pro dítě vůbec nějakým způsobem důležitá a potřebná.

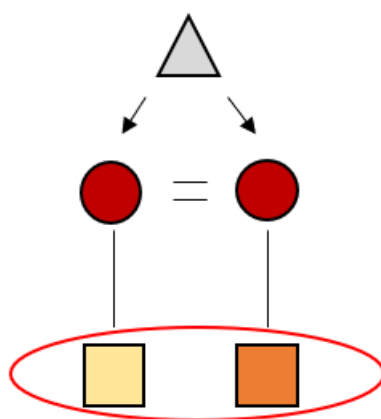
„My s partnerkou jsme k tomu přistupovaly tak, že obě jsme plně máme. V žádném případě jsme nepřipouštěly, že by to někdo rozporoval. Ale i přes tohle nastavení do toho vstoupilo pár faktorů. Jedním z nich byl Covid. Partnerka rodila v den, kdy vyšel zákaz doprovodu k porodům, tudíž ten den, kdy se manželce spustil porod, mně se zavřely dveře do porodnice a nesměla jsem tam. Další faktor byl ten, že když partnerka porodila, její rodiče mě odsunuli až na třetí kolej. Takže potom tam bylo obhajování a budování mé pozice. Z mé rodiny čekali, jak jim to naservírujem. Jestli budeme chtít, aby jim říkali babi a dědo. U partnerky, tam to bylo jasné, že jsou babička a děda, protože se jim narodilo biologický vnouče, akorát si nebyli jistí, jak přistupovat ke mně. A já možná tím, jak jsem nebyla u toho porodu a že to pro nás byla traumatizující a stresová situace, tak jsem trochu ztratila důvěru v sama sebe. Ač jsem si připadala jako stoprocentní rodič a stoprocentně jsem pečovala o to dítě, tak jsem si nebyla úplně jistá tím,

jestli jsem v roli tý matky. Tím, že partnerka kojila, tak já jsem si hledala, v čem mě to dítě potřebuje.“

(Veronika 2023)

Rodinný model lze vidět na Grafu č. 13. Lucie je biologickou matkou jednoho dítěte a Veronika brzy porodí druhé dítě. Obě děti mají stejného dárce, takže ačkoliv mají jiné matky, biologicky budou polorodými sourozenci. Tuto biologickou souvislost nepovažují ženy za důležitou, vymezují rodinu na základě společného soužití a vzájemné lásky. V jednu chvíli však biologie hrála roli, a to ve chvíli, kdy se narodilo první dítě a Veronika byla odsunuta Luciiny rodiči do pozadí, protože oni byli dítěti biologicky blíže. Aby si Veronika udržela roli druhé matky, musela tuto svou roli vyjednávat zejména s rodiči své partnerky.

Graf č. 13

18 Příběh XIII. Viktorie (25)

Viktorie ještě rodinu nezaložila, ale její představy o tom, jakým způsobem by toho chtěla docílit považují za důležité, zejména pro to, že existuje mnoho rodin, které jako dárce využívají někoho ze svých příbuzných. Viktorie je z dvojčat a má bratra. Když přemýšlela o své budoucí rodině, došla k závěru, že by byla ráda, kdyby děti její přítelkyně měly za dárce Viktoriina bratra, ačkoliv si uvědomuje řadu problémů s tím spojených.

„Vnímám, že je nemorální a neetický chtít po bratrovi, aby se na to dítě díval, jako že je strejda, ale chci, aby mi to dítě bylo podobný. Chci, aby i právně to dítě patřilo do naší rodiny, což se splní tou genetikou, ale vnímám tam velkej problém v tom, že by ten brácha si to dítě nárokoval. Ze strany dítěte si myslím, že by bylo lepší, že by toho dárce znalo, dokázalo si pospojovat ty rysy a vzhled, než kdyby to byl cizí chlap, kterýho by nemohlo nikdy najít. Zároveň by tam ten brácha mohl vystupovat jako vzor.“

(Viktorie 2023)

Pro Viktorii je důležité, aby směrem k dítěti byla ošetřena právní stránka a zároveň, aby s dítětem byla biologicky příbuzná. Bratr sociální matky se může zdát jako dobrý dárce z několika důvodů. Ženám je dobře známý jeho zdravotní stav, dítě je biologicky příbuzné k oběma ženám. I v tomto případě mohou nastat obavy o to, aby si muž na dítě nedělal nárok a dalším negativním faktorem je skutečnost, že nikdy nebude dítěti neznámý, protože vždycky bude spojen s rodinou. (Nordqist 2011: 14)

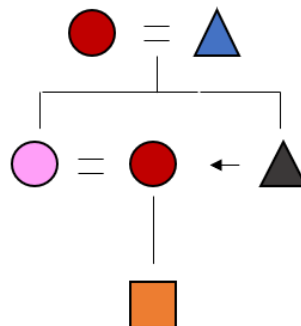
„Možná, když se ten právní systém změní, tak nad tím budu uvažovat jinak, že ten vzhled půjde stranou, ale teď je tam důležitý to, že na to dítě jinak nebudu mít nárok a toho

*se člověk asi nejvíc bojí, že se o něj nějakou část života stará
a najednou o něj může ze dne na den přijít.“*

(Viktorie 2023)

Tento hypotetický rodinný model je zobrazen v Grafu č. 14. V tomto ohledu je vyjednávání identity členů rodiny těžší, protože se zde některé příbuzenské role kříží. Muž, který daruje sperma je směrem k biologické matce její švagr. Tento muž je pro dítě biologickým otcem, ale zároveň jeho sociální matkou je sestra tohoto muže, takže by měl být dítěti strýcem a sociální matka je biologicky tetou tohoto dítěte. Bratři sociálních matek nemusí být jedinými členy rodiny, kteří se stanou dárči. Jsou známi případy, kdy se dárce stal otec sociální matky. V tomto případě byl dárce v klasickém příbuzenském vymezení dědečkem dítěte. Sociální matka však má směrem k dětem, které vychovává podle klasického příbuzenského vymezení sourozenecký vztah. To se opět může zdát zvláštní do chvíle, než tuto strategii otočíme na heterosexuální páry. U neplodných heterosexuálních párů může docházet k surogátnímu mateřství, přičemž jako surogátní matka může být zvolena žena z rodiny ženy, často sestra nebo matka neplodné ženy. Modelovou situací může být situace, kdy se surogátní matkou stane matka neplodné ženy, přičemž je vajíčko této ženy oplodněno spermatem jejího muže a vloženo do dělohy její matky. Zde se opět setkáváme s problematikou vymezení mateřství, protože za matku dítěte je považovaná žena, která dítě porodí. Praxe surogátního mateřství však zahrnuje smlouvy, které po narození dítěte vymezují rodičovské role. (srov. Prokopijevic 1990: 169)

Graf č. 14

ZÁVĚR A DISKUSE

Tato práce je zaměřena na vyjednávání příbuzenství v lesbických rodinách. V teoretické části jsou vymezeny pro práci důležité pojmy. Rodina je zde vymezena v souvislosti s manželstvím tím způsobem, že manželství je svazek muže a ženy a hlavním cílem tohoto svazku je založení rodiny, podpora a pomoc. Dále vymezují příbuzenství, které vzniká buďto manželstvím, osvojením nebo pokrevním poutem. Toto vymezení je pak dále diskutováno s ohledem na homosexuální jedince, kteří zakládají rodiny. V rámci lesbických rodin je koncept rodiny chápán především jako záměrná a pečlivě konstruovaná síť vztahů, které mohou a nemusí zahrnovat děti a další příbuzné a zároveň má pro své členy kulturní, společenský a symbolický význam. Vzhledem k tomu, že tyto rodiny vznikají záměrně, jsou označovány jako *rodiny volby*. (Polášková 2007:3) Přepřelování známých symbolických úrovní v kontextu lesbických vztahů je formulována kritika příbuzenství, která zpochybňuje předpoklady o významu biologie, genetiky a heterosexuálního styku na významu rodiny.

Práce nabízí mezikulturní srovnání s africkými Nuery. Tento vhlad dokazuje, že ne všechny kultury přisuzují stejný význam pro popis a hodnocení příbuzenských vztahů. Podle Kath Weston (1991) chápání biologie jako symbolu znamená přistupovat k ní jako ke kulturnímu konstruktu a jazykové kategorii, nikoli jako k samozřejmé přírodní skutečnosti. Jde o kulturní vazby sledované prostřednictvím rozmnožování a o význam, který biologická vazba propůjčuje vztahu v daném kulturním kontextu. V tomto smyslu není biologie o nic méně symbolem než volba nebo stvoření a ani jedno není ze své podstaty skutečnější než jiné. (Weston 1991:35)

Dále jsou vymezeny podoby rodiny, které považují za důležité zejména s ohledem na genderové rozdělení rolí v rodině a také s názory osob proti homoparentalitě odkazující na tradiční rodinu. Tradiční rodina je v tomto smyslu definována jako rodina složená z muže, ženy a dětí, přičemž muž plní své mužské povinnosti a ženy zase ženské. Moderní rodina je v opačném smyslu definována jako rodina, ve které jsou tyto genderové normy překonány. (Cogswell 1975:392)

Nezbytné je také vysvětlení pojmů biologické, sociální a právní rodičovství. Biologičtí rodiče jsou ti, kteří dítě zplodili. Sociální rodič je osoba, která dítě vychovává a tato role se může krýt s rolí biologického rodiče. Právní rodič je osoba uznávaná rodičem podle právních předpisů země. (Kadlecová, Kutálková 2020: 8)

S vymezením rodičovství dále souvisí vymezení mateřství a otcovství. Podle zákonů v České republice je matkou dítěte žena, která dítě porodila. S vymezením otcovství je to z hlediska jeho nejistého postavení složitější a pro tuto práci ne příliš důležité. Důležitá však je vznikající domněnka otcovství muži, který na klinice asistované reprodukce podepíše souhlas s umělým oplodněním.

Pokud jde o lesbické rodiny, co se týče jejich fungování, nijak významně se neliší od rodin heterosexuálních. Horší je to ale s jejich právní ochranou, která je v České republice velmi nedostatečná. Homosexuálové mají v České republice možnost uzavřít registrované partnerství, které je oproti manželství nedostatečně legislativně opatřené. (Jsme fér nedatováno)

Reprodukční strategie využívané lesbickými páry jsou využití kliniky asistované reprodukce či hledání anonymního dárce ve svém okolí nebo na internetu. Kliniky asistované reprodukce neumožňují lesbickým párům umělé oplodnění, nicméně pokud chce žena podstoupit umělé oplodnění, nemusí být vdaná a registrované partnerství není překážkou. Lesbické ženy tak mohou těchto služeb využívat. Jediné, co potřebují, je podpis téměř jakéhokoli muže, který tak dává svůj souhlas s umělým oplodněním s využitím anonymního dárce. V jiném případě se ženy mohou rozhodnout pro hledání dárce mimo kliniku. To se děje zejména proto, že ženy chtějí dárce vidět, chtějí, aby jejich děti měly možnost ho poznat anebo se zkrátka chtějí vyhnout klinice.

Dalším důležitým tématem je rodinné uspořádání. Ženy v otázce rodinného uspořádání musí řešit několik otázek a to například, zda chtějí na svět přivést biologické dítě nebo pouze jedna z nich. Dále je pak důležitá role muže, který daruje sperma. Tento muž může být anonymní, známý ale nepečující nebo může zastávat roli otce. V souvislosti s tím je pak důležité vymezit roli nebiologické matky. V rámci těchto rodin probíhají různé naturalizační strategie, které jsou v práci popsány.

Metodologická část je založena na narativních rozhovorech. Metodu narativních rozhovorů jsem zvolila proto, abych co nejpřesněji mohla vystihnout vyjednávání příbuzenství v rodinách komunikačních partnerek a další s tím spojené souvislosti, které ženy považují za důležité. Uskutečnila jsem celkem 13 narativních rozhovorů, ze kterých nyní přináším výsledky.

Ve svém výzkumu jsem se setkala se čtyřmi kategoriemi rodin: 1. jedna z žen má dítě z předešlého vztahu; 2. ženy se pro dítě rozhodly spolu a vydaly se cestou hledání dárce mimo kliniku; 3. ženy se pro dítě rozhodly spolu a vydaly se cestou využití anonymního dárce přes kliniku; 4. ženy dítě plánují. Mezi rodiny vychovávající dítě z předešlého vztahu patří rodina Karolíny a Veroniky, Tamary a Šárky, Michaely a Lindy, Markéty a Hany a rodina Moniky a Lucie. V rodině Karolíny a Veroniky jsou děti z Verončina předchozího heterosexuálního vztahu a ženy nyní očekávají dalšího potomka, k jehož početí došlo na klinice. Pro tohoto potomka budou obě dvě matkami a Veroničiny děti sourozenci. Karolína Však nehraje rodičovskou roli směrem k Veroniky dětem, ty se dále stýkají se svým otcem. Rodina Tamary a Šárky se skládá z obou žen a syna, kterého má Tamara z předchozího heterosexuálního vztahu, Šárka mu je nyní sociální matkou a syn svého otce nezná. Michaela a Linda společně vychovávají Lindinu dceru z předešlého heterosexuálního vztahu, dcera však otce zná. Otec plní svou roli a Linda je vnímána jako teta. Markéta a Hana spolu vychovávají dvě dcery, přičemž starší z nich má Markéta z předchozího heterosexuálního vztahu a pro druhou dceru se ženy rozhodly společně. Ačkoliv Markétina dcera zná svého otce, považuje Hanu za svou druhou matku a sama říká, že má dvě matky a jednoho otce. Haninu dceru považuje za svou sestru. Poslední rodinou, do které jedna z žen přináší dítě ze svého předešlého vztahu je rodina Moniky a Lucie. Monika má svou dceru z předešlého homosexuálního vztahu, kdy se s bývalou přítelkyní rozhodly pro početí na klinice. Moničina dcera však považuje za druhou matku Lucii, která ji vychovává od útlého věku.

Druhou skupinou žen jsou ty, které se pro dítě rozhodly spolu a vydaly se cestou hledání dárce mimo kliniku. Ke zvolení této strategie vedlo ženy několik různých důvodů. Mezi tyto rodiny patří rodiny Kateřiny a Simony, Denisy a Anety, Heleny a Barbory, Markéty a Hany a Veroniky a Lucie. Téměř všechny ženy se vydaly

touto cestou proto, že považovaly za důležité být v budoucnu schopné odpovědět dítěti na otázku, kdo je dárcce a možnost využít stejného dárcce v případě plánování dalšího potomka, aby se tak maximalizovaly příbuzenské vazby, což lze také popsat jako naturalizační strategii. (srov. např. Nordqist 2011:12) Výjimkou byla rodina Veroniky a Lucie, pro které biologické příbuzenství nehraje roli. Preferují sice pro obě děti stejného dárcce, nikoliv však kvůli příbuzenským vazbám mezi dětmi, ale kvůli složitému a dlouhotrvajícímu procesu hledání dárcce. Tyto ženy se pro hledání dárcce mimo kliniku rozhodly proto, že se chtěly vyhnout hormonální léčbě na klinice a také proto, že u početí chtěly být obě.

Další skupinu tvoří ženy, které se rozhodly využít služeb kliniky asistované reprodukce. Do této skupiny patří rodiny Karolíny a Veroniky, Moniky a Lucie, Kamily a Justýny a Magdalény se Silvií. Tuto metodu volily ženy zejména proto, že chtěly znát anamnézu dárcce a nechtěly se jako rodina cítit v ohrožení kvůli tomu, že se dárcce jednoho dne objeví a bude si dítě nárokovat.

Do poslední skupiny patří ženy, které děti plánují a nejsou v procesu těhotenství. Mezi tyto rodiny patří rodina Tamary a Šárky a také si dovolím sem zařadit Viktorii. Viktoriina výpověď je zajímavá tím, že při volbě dárcce uvažuje nad oslovením svého bratra, a to z důvodů právních a biologických.

Tato práce přinesla vyprávění lesbických párů o jejich cestách k rodičovství, rodinných uspořádáních, vyjednávání vlastních identity a naturalizačních strategiích ve vztahu k příbuzenství.

V kontextu této práce se objevuje řada témat, která bych chtěla nabídnout k diskusi. Mezi tato témata řadím incestní tabu a rozvoj nových reprodukčních strategií. Incestní tabu je hluboce zakořeněné ve společnosti a je univerzální kulturní normou zakazující sexuální vztahy mezi příbuznými 1. a 2. stupně. Podle Talcotta Parsonse (1954) je incestní tabu klíčovým aspektem sociální organizace, který pomáhá udržovat společenský řád a stabilitu. Incestní tabu tak plní dvě funkce: 1. zakázáním sexuálních vztahů (mimo manželský pár) udržuje stabilitu rodiny; 2. podporuje sociální solidaritu a integraci, protože jedinci hledají své partnery mimo okruh své rodiny. (Parsons 1954: 101-105)

Incestní tabu je důležitým tématem i v lesbických rodinách, a to zejména u potomků lesbických párů. Není možné zjistit, jak často ženy navazují vztahy s muži, aby otěhotněly a zda muži, kteří jsou dárci na klinice darují sperma i mimo ni nebo zda sdělují pravdivé informace o svém dárcovství. Problém může nastat ve chvíli, kdy je muž biologickým otcem více dětí, které o tom vzájemně nevědí. Kdyby ve vyšším věku došlo k sexuálnímu styku mezi těmito dětmi, došlo by tím také k incestu.

„Jedenačtyřicetiletý muž z nizozemského Haagu čelí žalobě za překročení limitu, který omezuje množství darovaných spermií. Údajně měl prostřednictvím dárcovství zplodit asi 550 dětí po celém světě. Muž i přes zákaz nabízel své sperma v zahraničí nebo přes sociální síť.“

(Rozhlas Wave 2023)

Možnosti asistované reprodukce nejsou určeny výhradně všem. Darování spermií a vajíček otevřelo dveře k alternativnímu formování rodiny. Jak ale sladit potenciál technologií asistované reprodukce s marketingovými praktikami průmyslu. Nejenže jsou dárci a dárkyně finančně odměněni, ale samotné využití asistované reprodukce je zpoplatněné. Pojišťovna obvykle hraří jen určitý počet pokusů a nehradí další spojené náklady s asistovanou reprodukcí. Tento průmysl se tedy zaměřuje převážně na lidi, kteří si takové služby mohou dovolit. Kliniky by se měly zdržet možností výběru pohlaví potomků v případě, že neexistuje pravděpodobnost, že by výběr pohlaví ovlivnil zdravotní stav dítěte. Právě pohlaví a další genetické informace jsou zjišťovány pomocí preimplantační genetické diagnostiky (PGD) odebráním buněk z embrya. (Daniesls, Heidt-Forsythe 2012: 721) Dostaneme se někdy do chvíle, kdy si budeme moci vybírat vzhled vlastního dítěte?

V souvislosti s asistovanou reprodukcí se objevuje termín takzvaného *sdíleného mateřství*. Obecně se tento pojem používá v situacích, kdy jsou dvě ženy spojeny s narozením dítěte tak, že vajíčko jedné ženy je oplodněné a oplodněné vajíčko

odnosí jiná žena, tato praxe je běžná u surogátního mateřství. V roce 2019 se pro sdílené mateřství rozhodl lesbický pár a narodilo se tak pomocí této metody první dítě lesbickému páru. (The Telegraph 2019) Budou s touto možností počítat i potenciální úpravy českého právního systému v otázce narovnání práv homosexuálů?

A posuneme se ještě dál. V tomto roce byla v Japonsku představena nová metoda rozmnožování savců spočívající v přeměně somatických buněk na buňku kmenovou a následně buňku pohlavní bez ohledu na pohlaví dárce somatických buněk. Metoda byla aplikovaná na myši. Vědci u myši uměle vytvořili spermatozoidní buňku, kterou oplodnili vajíčko jiné myši, z čehož se pak narodila zdravá myš. Vědci dále tvrdí, že by tuto metodu měli být schopni v horizontu 10 let aplikovat na lidech. (Deník N 2023) Je možné, že jednou budou moci lesbické páry mít biologického potomka bez dárce spermií?

LITERATURA

Brown, S.L., Manning, W.D., Stykes, J.B. 2015. „Family Structure and Child Well-being: Integrating Family Complexity.“ *Journal of Marriage and Family*, pp. 177-190.

Butler, J. 2002. „Is Kinship Always Already Heterosexual?“ *A Journal of Feminist Cultural Studies*, pp. 14-44.

Cogswell, B. E. 1975. „Variant Family Forms and Life Styles: Rejection of the Traditional Nuclear Family.“ *National Council on Family Relations*, 24 (4), pp. 391-406.

Forste, R., Fox, K. 2012. „Household Labor, Gender Roles, and Family Satisfaction: A Cross-National Comparison.“ *University of Toronto Press*, 43 (5), pp. 613-631.

Giddens, A. 2012. *Proměna intimacy. Sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál.

Goodman, L.A. 1961. „Snowball Sampling.“ *The Annals of Mathematical Statistics*, 32 (1), pp. 148-170.

Gough, K. 1971. „Nuer Kinship: A Re-examination. In The Translation of Culture: Essay Presented to E. E. Evans-Pritchard.“ *London: Tavistock Publications. Reprinted in the Bobbs Merrill Reprint Series*, pp. 79-121.

Hank, K., Wetzel, M. 2018. „Same-sex relationship experiences and expectations regarding partnership and parenthood.“ *Demographic Research*, pp. 701-718.

Hare-Mustin, R.T. 1988. „Family Change and Gender Differences: Implications for Theory and Practice.“ *National Council on Family Relations*, 37 (1), pp. 36-41.

Hayden, C.P. 1995. „Gender, Genetics, and Generation: Reformulating Biology in Lesbian Kinship.“ *Cultural Anthropology*, 10 (1), pp. 41-63.

Hendl, J. 2016. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.

Kadlecová, T., Kutálková, P. 2020. *ONA a ONA plánují rodinu aneb jak jít štěstí naproti*. Praha: Prague Pride z. s.

- Levine, N.E. 2008. „Alternative Kinship, Marriage, and Reproduction.“ *Annual Review of Anthropology*, pp. 375-389.
- Lewin, E. 1993. *Lesbian Mothers*. Cornell University Press.
- Mason, J. 2008. „Tangible Affinities and the Real Life Fascination of Kinship.“ *Sage Publications*, 42 (1), pp. 29-45.
- Nejaime, D. 2017. „The Nature of Parenthood.“ *The Yale Law Journal*, 126 (8), pp. 2260-2381.
- Nordqvist, P. 2011. „Origins and originators: Lesbian couples negotiating parental identities and sperm donor conception.“ *Culture Health & Sexuality*, 14 (3), pp. 297-311.
- Nordqvist, P. 2014. „Bringing Kinship into Being: Connectedness, Donor Conception and Lesbian Parenthood.“ *Sage Publications*, 48 (2), pp. 268-283.
- Parsons, T. 1954. „The Incest Taboo in Relation to Social Structure and the Socialization of the Child.“ *The British Journal of Sociology*, 5 (2), pp. 101-117.
- Patterson, Ch.J. 2000. „Family Relationships of Lesbians and Gay Men.“ *Journal of Marriage and Family*, 62 (4), pp. 1052-1069.
- Polášková, E. 2007. „The Czech Lesbian Family Study: Investigating Family Practises.“ *Peace Institute*, pp. 201-215.
- Prokopijevic, M. 1990. „Surrogate Motherhood.“ *Journal of Applied Philosophy*, 7 (2), pp. 169-181.
- Schneider, D. M., Homans, G. C. 1955. „Kinship Terminology and the American Kinship System.“ *American Anthropologist*, 57 (6), pp. 1194-1208.
- Schneider, D.M. 1968. *American Kinship: A Cultural Account*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Sullivan, M. 2004. *The Family of Woman*. California: University of California Press.
- Štípková, M. 2010. „Jedna rodina – jedno příjmení? Příbuzenství a společná rodná příjmení v současné české společnosti.“ *Český lid*, 97 (1), pp. 1-17.

Valdrová, D.J. et al. 2004. *Abc feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ.

Werner, C. 2009. „Donor insemination and parenting: Concerns and strategies of lesbian couples. A review of international studies.“ *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 87 (7), pp. 697-701.

Weston, K. 1991. *Families We Choose*. New York: Columbia University Press.

Zimmerman, C. C. 1972. „The Future of the Nuclear Family.“ *International Journal of Sociology of the Family*, 2 (2), pp. 109-120.

ON-LINE ZDROJE:

Aliance pro rodinu. 2023. „Ministr Rakušan otevírá cestu obchodu s dětmi i vykořisťování žen.“ [online] [cit. 18. 3. 2023] Dostupné z: <https://alipro.cz/2023/03/02/ministr-rakusan-otevira-cestu-obchodu-s-detmi-i-vykoristovani-zen/>

Deník N. 2023. „Studio N: O myších, rozmnožování a lidech.“ [online] [cit. 18. 3. 2023]. Dostupné z: <https://denikn.cz/1105100/studio-n-o-mysich-rozmnozovani-a-lidech/>

Jsme fér. Nedatováno. „Rozdíly mezi manželstvím a registrací.“ [online] [cit. 7. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/rozdily>

Lesbický koutek. 2023. „Lesbická a gay rodičovská seznamka.“ [online] [cit. 7. 1. 2023]. Dostupné z: http://www.lesbickykoutek.cz/index.php?item=rodicovska_seznamka-&kat=hledame_darce

Rozhlas Wave. 2023. „Nizozemský dárcce spermatu údajně zplodil 550 dětí. Teď za to čelí žalobě.“ [online] [cit. 28. 3. 2023]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/nizozemsky-darce-spermatu-udajne-zplodil-550-deti-ted-za-celi-zalobe-8960424?page=1>

The Telegraph. 2019. „British lesbian couple first to carry baby in both their wombs.“ [online] [cit. 5. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/12/03/british-lesbian-couple-first-carry-baby-wombs/>

PŘEDNÁŠKY:

Kobes, T. 2021. „Sociologie rodiny: Přednáška č. 2 Co je rodina?“ Přednášky ze *Sociologie rodiny, přednáška č. 2. Co je rodina?* Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta filozofická, Katedra sociologie.

RESUMÉ

This thesis is focused on research into the kinship of the offspring of lesbian couples and how these relationships affect their family life. In this thesis a qualitative investigation was conducted using narrative interviews with women who had decided to start a family and had to define the kinship identity of all members within that family.

The aim of this thesis was to find out what family models are encountered within lesbian families, what reproductive strategies are chosen, and how relationships between biological, non-biological mothers, donors or fathers and children are defined.

The results of this thesis show that family models made up of lesbian women and their children are subject to uncertainty due to a lack of legal definition. If women want their offspring to know their father or donor and thus the other set of genes, these relationships must be built on trust between all adults. Trust is also important in the case of an anonymous donor because the man who signs the consent is presumed to be the father. Further it turns out that every family looks different.

This thesis contributes to the development of scientific understanding of family relationships in lesbian couples' families and may be useful to academics, family policy and educational institutions.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1.: Informace o účastnících výzkumu

Příběh	Jméno	Věk	Vzdělání
I.	Karolína a Veronika	34 let, 40 let	VŠ (Mgr.); VŠ (Mgr.)
II.	Tamara a Šárka	24 let, 30 let	SŠ s maturitou; SŠ s maturitou
III.	Kateřina a Simona	29 let, 27 let	VŠ (Bc.); VŠ (Bc.)
IV.	Monika a Lucie	35 let, 32 let	VOŠ; VOŠ
V.	Denisa a Aneta	37 let, 37 let	VŠ (Bc.); VŠ (Bc.)
VI.	Karin a Klára	29 let, 32 let	VŠ (Bc.); SŠ s maturitou
VII.	Kamila a Justýna	34 let, 32 let	VŠ (Bc.); SŠ s maturitou
VIII.	Helena a Barbora	32 let, 35 let	VŠ (Bc.); SŠ a maturitou
IX.	Michaela a Linda	34 let, 40 let	SŠ s maturitou; SŠ s maturitou
X.	Magdaléna a Silvie	33 let, 28 let	SŠ s maturitou; SŠ s maturitou
XI.	Markéta a Hana	37 let, 35 let	VŠ (Ing.); VOŠ
XII.	Veronika a Lucie	31 let, 35 let	VŠ (Mgr.); VŠ (Bc.)
XIII.	Viktorie	25 let	VŠ (Mgr.)